

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Л. М. Побоченко
« _____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Перспективи торговельно-економічних відносин України з країнами Африки»

Виконавець: Бруско Олександр Андрійович,
група МEB-401

(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., професор, професор кафедри
міжнародних економічних відносин
і бізнесу ФМВ НАУ
Татаренко Наталія Олексіївна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Набок Інна Іванівна

(підпис нормоконтролера)

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу

спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Побоченко Л.М.

«__» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи Бруско Олександра Андрійовича

1. Тема роботи «Перспективи торговельно-економічних відносин України з країнами Африки» затверджена наказом ректора від від «29» березня 2023 р. №423/ст.
2. Термін виконання роботи: з 22 травня 2023 року по 25 червня 2023 року.
3. Вихідні дані до роботи: економічні дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо торговельно-економічних відносин України з країнами Африки, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, щорічні звіти міжнародних організацій: Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світової організації торгівлі (СОТ), Організації Економічного співтовариства держав Західної Африки (ЕКОВАС), Світового банку (СБ) та відповідні сайти в Internet.
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні аспекти дослідження торговельно-економічних відносин України з країнами Африки; аналіз стану торговельно-економічних відносин України з країнами Африки; перспективи розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами Африки.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 16 таблиць, 13 рисунків та 5 додатків.
6. Презентація основних результатів кваліфікаційної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 25 слайдів.

7. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	08.03.2023	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	27.03.2023	Виконано
3.	Розкрити теоретичні аспекти дослідження торговельно-економічних відносин України з країнами Африки	01.05.2023 – 10.05.2023	Виконано
4.	Проаналізувати стан торговельно-економічних відносин України з країнами Африки	11.05.2023 – 21.05.2023	Виконано
5.	Визначити та обґрунтувати перспективи розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами Африки	22.05.2023 – 28.05.2023	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	29.05.2023 – 04.06.2023	Виконано
7.	Оформити кваліфікаційну роботу та пройти перевірку на плагіат	05.06.2023	Виконано
8.	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	09.06.2023	Виконано
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	12.06.2023	Виконано
10.	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	12.06.2023	Виконано

8. Дата видачі завдання: «27» березня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис керівника)

Завдання прийняв до виконання

(підпис випускника)

Татаренко Н.О.

(П.І.Б)

Бруско О. А.

(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи: «Перспективи торговельно-економічних відносин України з країнами Африки»: 90 сторінок, 16 таблиць, 13 рисунків, 50 літературних джерела, 5 додатків.

Перелік ключових слів (словосполучень): ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА, ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ, ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ, ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ, ТОРГОВЕЛЬНИЙ БАЛАНС.

Об'єктом дослідження є торговельні та економічні відносини між Україною та країнами Африки.

Предметом дослідження є перспективи розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження перспектив торговельно-економічних відносин України з країнами Африки.

Методологія дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи становлять як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукових досліджень, зокрема методи системного підходу, порівняльного аналізу, системно-аналітичний, статистичний, аналізу та синтезу, узагальнення, абстрактно-логічний.

Отримані результати та їх новизна: полягають у розробці прикладних питань та у теоретичному обґрунтуванні розвитку торговельно-економічних зв'язків України з країнами Африки.

Значущість виконаної роботи та висновки: розширення ринків збуту, диверсифікації економіки.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані при підготовці звітів з питань міжнародного економічного співробітництва України та доповідних і аналітичних записках.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ.....	9
1.1. Торговельно-економічні відносини та їхня роль в розвитку національної економіки країни	9
1.2. Мотивація та інституційне забезпечення розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами Африки	16
1.3. Особливості торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ	31
2.1. Динаміка розвитку торгівлі між Україною та країнами Африки.....	31
2.2. Основні товарні групи та структура експортно-імпортних операцій між Україною та країнами Африки.....	48
2.3. Перешкоди розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки	61
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ.....	67
3.1. Розвиток торговельно-економічних відносин з країнами Африки в контексті національних економічних інтересів України.....	67
3.2. Напрямки використання потенціалу економічної дипломатії для підтримки та зміцнення торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки..	74
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В останні роки, країни Африки демонструють всьому світу просто шалені темпи економічного розвитку. Так, в період з 2016 р. по 2021 р. регіону вдалося збільшити загальну кількість населення більше ніж на 10%, а рівень ВВП збільшився майже на 20%. На фоні збільшення кількості населення, спостерігається і зростання темпів урбанізації, яке супроводжується побудовою нової інфраструктури.

В результаті таких внутрішніх змін, в Африці зростають потреби у продовольчих товарах. Проте, враховуючи той факт, що в регіоні немає умов для виробництва достатньої кількості продуктів харчування, африканські країни вирішують цю проблему шляхом імпорту даної продукції з інших держав. Саме Україна, в межах якої виробляється велика кількість продовольчих товарів і є ідеальним партнером для країн Африки.

Вже на 2022 році, країни Африки були основними імпортерами українського зерна та соняшникової олії. Проте, окрім продовольства, Україна здатна надати країнам Африки багато інших товарів та послуг, зокрема: металургійну та хімічну продукцію, енергетичне обладнання, а також спеціалістів з ІТ-технологій, розробки програмного забезпечення, робототехніки та інших інноваційних продуктів, які можуть бути корисними для країн Африки у зв'язку з їх потребами модернізації та розвитку економіки.

В свою чергу, на території африканського регіону, зокрема, у Північній Африці, знаходиться велика кількість запасів нафти, продуктів нафтопереробки та природного газу, експорт яких дозволить Україні у довгостроковій перспективі покращити стан своєї енергетичної безпеки. Враховуючи всі ці моменти, дослідження перспектив розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та державами Африки є максимально актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливі теоретичні та практичні аспекти перспектив розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та

державами Африки, покладені в основу досліджень багатьох українських та зарубіжних науковців, зокрема О. О. Беляєва, А. С. Бебло, О. І. Завидівської, Ю. Г. Козака, М. Ю. Макаренка, А. Кімберлі, Р. С. Коваленка, С. В. Попка, А. О. Задой, О. В. Коляди, К. В. Городнича та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження перспектив торговельно-економічних відносин України з країнами Африки.

Досягнення мети дослідження передбачає постановку та розв'язання таких **завдань**:

- розкрити поняття «торговельно-економічні відносини» та визначити їх роль у розвитку країни;
- проаналізувати обсяги зовнішньої торгівлі України з країнами Африки за останні роки;
- виокремити особливості торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки;
- охарактеризувати динаміку торгівлі між Україною та країнами Африки за останні роки;
- проаналізувати основні напрямки експорту та імпорту між Україною та країнами Африки;
- виокремити проблеми, що перешкоджають розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки;
- охарактеризувати можливості та переваги для України в розвитку торговельно-економічних відносин з країнами Африки;
- виокремити механізми та інструменти підтримки і зміцнення торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки.

Об'єктом дослідження є торговельні та економічні відносини між Україною та країнами Африки.

Предметом дослідження є перспективи розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки.

Методологія дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи становлять як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукових досліджень,

зокрема методи системного підходу, порівняльного аналізу, системно-аналітичний, статистичний, аналізу та синтезу, узагальнення, абстрактно-логічний.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених.

Важливі теоретичні та практичні аспекти перспектив розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та державами Африки, покладені в основу наукових розвідок багатьох українських та зарубіжних науковців, зокрема О. О. Беляєва, А. С. Бебло, О. І. Завидівської, Ермана Г.А, Ю. Г. Козака, М. Ю. Макаренка, А. Кімберлі, Р. С. Коваленка, С. В. Попка, А. О. Задой, О. В. Коляди, К. Городничої та інших. Засади аналізу доцільності, вигод і переваг таких відносин сформульовані у працях низки вчених кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу НАУ, зокрема І. Набок, Л. Побоченко, З. Соколової, Н. Татаренко, що дозволяє об'єктивно оцінити перспективи їхнього розвитку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційного дослідження висвітлено в наукових публікаціях:

Татаренко Н.О., Бруско О.А., Економічна безпека України в контексті глобалізації світової економіки / О.А. Бруско // III студентський науковий семінар «Міжнародні економічні відносини в контексті викликів і загроз XXI століття» Луцький національний технічний університет, 2023. – С. 97-101.

Татаренко Н.О., Бруско О.А Сучасні глобальні проблеми світового господарства / Н.О, Татаренко, О.А, Бруско // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: Матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 травня 2023 р.). Київ, 2022. – С. 121-123.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 16 таблиць, 13 рисунків та 5 додатків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 50 найменувань на шести сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ

1.1. Торговельно-економічні відносини та їхня роль в розвитку національної економіки країни

Торговельно-економічні відносини кожної держави є тими чинниками, які безпосередньо впливають на її економічний розвиток, за рахунок чого і займають важливе місце у системі міжнародних економічних відносин. Крім того, торговельно-економічні відносини здатні активно впливати і на повсякденне життя громадян окремих держав та їх діяльність по всьому світу.

Перш ніж детально розглянути роль торговельно-економічних відносин у розвитку країни, необхідно дати чітке трактування даному явищу. Так, на думку О. О. Беляєва, «торговельно-економічні відносини – це система економічних зв'язків між державами з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів (послуг), що вийшли за межі відповідних національних господарств у зв'язку з безмежністю людських потреб та обмеженістю ресурсів» [4, с. 258].

В останні роки, торговельно-економічні відносини все частіше ототожнюють з міжнародними економічними відносинами. В свою чергу, під міжнародними економічними відносинами (МЕВ) розуміється частина економічних відносин, які відображають господарські зв'язки між суб'єктами міжнародних економічних відносин в ході міжнародної взаємодії (виробництва та обміну товарів, послуг інших ресурсів). У якості їх основи виступають ринкові системи та механізми [6, с. 6].

Таким чином, ці поняття не є тотожними, адже торговельно-економічні відносини складаються між декількома суб'єктами (країнами або компаніями), що спрямовані на здійснення торгівлі товарами та послугами. Це можуть бути відносини між покупцем та продавцем, дистриб'ютором та виробником, або між

двома компаніями, що взаємодіють у різних сферах бізнесу. В той же час, міжнародні економічні відносини є відносинами, які розвиваються між країнами в області економіки. Отже, торговельно-економічні відносини виступають частиною міжнародних економічних відносин.

На сьогоднішній день, торговельно-економічні відносини країн різняться в залежності від кількісного складу суб'єктів та поділяються на два види (рис. 1.1.):

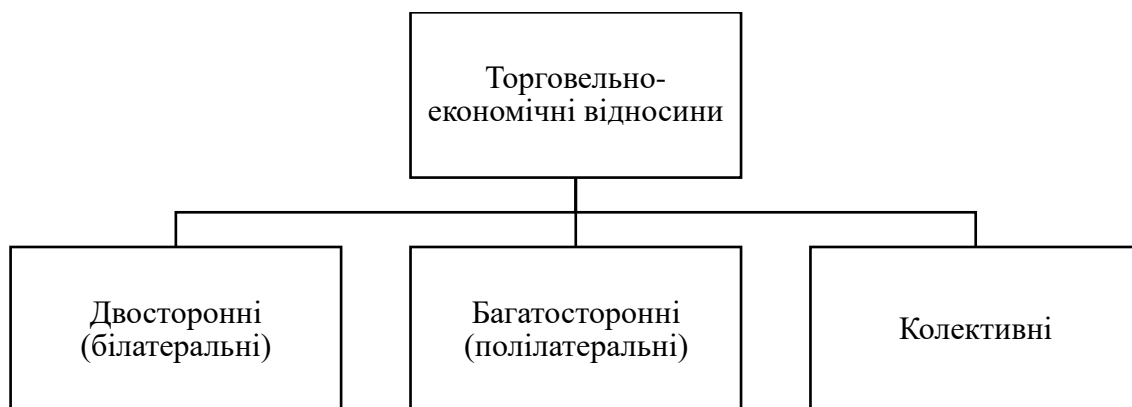

Рис. 1.1. Види торговельно-економічних відносин за кількісним складом.

Примітка. Побудовано автором за даними Kimberly A. What Are Bilateral Trade Agreements? Pros, Cons and List.

Білатеральні торговельно-економічні відносини базуються на нормативно-правовій та інституційній основі двосторонніх відносин, що враховує нормативно-правові аспекти двох держав та загалом взаємодію їх правових систем. Даний вид відносин здатний зіграти стратегічну роль в процесі зростання та розвитку країни, адже сприяє підвищенню рівня зайнятості населення та формуванню нових робочих місць. Крім того, завдяки притоку до країни іноземного капіталу, відбувається посилення економічної активності держави. Саме завдяки формуванню білатеральних торговельно-економічних відносин, держави, що розвиваються, мають можливість отримати економічну допомогу та міжнародні кредити [42].

Полілатеральні (багатосторонні) торговельно-економічні відносини в більшості випадків реалізуються на середньотривалій або довготривалій основі, що проявляється у формуванні ними блоків, союзів або коаліцій. Строки існування подібних об'єднань напряму залежать від часу, який буде витрачений на досягнення

початкової мети їх створення. У тому випадку, якщо причиною створення таких об'єднань є постійні проблеми або інтереси, то формується потреба переходу відносин до колективної форми [41].

Колективні торговельно-економічні відносини у порівнянні з іншими видами, характеризуються наявністю найвищого ступеню інтегрованості, оскільки з метою їх реалізації створюється міжсуб'єктний центр, який бере на себе роль організатора та координатора відносин між учасниками. При такому виді торговельно-економічних відносин, наявні досить жорсткі норми діяльності учасників, оскільки кожна держава віддає деякі свої функції та повноваження на користь контролюючого органу. Переважно, такі відносини мають довготривалий характер та виділяються високою щільністю взаємозв'язків між їх учасниками [42].

Яскравим прикладом колективних торговельно-економічних відносин є Світова організація торгівлі (СОТ). На 2023 рік, СОТ налічує 164 країни, що представляють більшість світової торгівлі. Членство в СОТ дозволяє країнам брати участь у міжнародних переговорах з метою зменшення торговельних бар'єрів та підписання угод про вільну торгівлю. СОТ також відповідає за формування правил та процедур для розв'язання торговельних спорів між країнами учасницями.

Створення двосторонніх та багатосторонніх торговельно-економічних відносин відбувається шляхом заключення спеціальної угоди. Дані угода також поділяються на види в залежності від кількості учасників і можуть бути білатеральними та мультilaterальними.

Двосторонні торговельні угоди підписуються двома державами та як правило ознаменують створення між ними режиму преференційної торгівлі, який часто супроводжується формуванням зон вільної торгівлі або митного союзу. Основна мета таких угод полягає в тому, щоб отримати більш розширений доступ до ринків товарів та послуг країн-партнерів. Крім того, завдяки цим угодам, можуть регулюватися питання, пов'язані з субсидіями, демпінгом, стандартами екологічності та якості, тарифними та нетарифними обмеженнями. Загалом, головна перевага таких угод полягає у тому, що їх набагато легше підписувати, адже необхідно враховувати лише інтереси двох держав.

Полілатеральні торговельні угоди в основному регулюють питання зниження тарифів у взаємній торгівлі та підписуються мінімум між трьома державами. В більшості випадків доповнюються підписанням угод про формування зон вільної торгівлі або митного союзу. Завдяки підписанням такої угоди, країнам-учасникам забезпечуються рівні умови для ведення бізнесу, що є дуже важливим для держав, які тільки розвиваються. Також перевагами даної угоди можна вважати використання ефекту економіки масштабу та уніфікацію і стандартизацію умов торгівлі. Незважаючи на всі плюси такої угоди, вона має один суттєвий недолік – комплексність. Тобто, потрібно враховувати інтереси багатьох держав, що можуть спровокувати загострення конкуренції та витіснення невеликих держав з ринку [8, с. 35].

Особливість сучасних торговельно-економічних відносин полягає в тому, що вони охоплюють абсолютно всі регіони світу, незважаючи на рівень їх економічного розвитку, політичний устрій та територіальне розміщення. При цьому, існують спеціальні механізми для реалізації торговельно-економічних відносин держав на мікрорівні, макрорівні та наднаціональному рівні.

Торговельно-економічні відносини є комплексом взаємодій із сферою економіки, що виникають між державами або між суб'єктами господарювання різних країн з метою здійснення торгівлі товарами і послугами. Ці відносини передбачають регулювання обсягів і умов поставок, платежів, імпорту та експорту товарів, інвестицій, технологій, а також включають правові, фінансові та інституціональні аспекти.

Основні характеристики торговельно-економічних відносин включають:

1. **Торгівля товарами та послугами:** цей аспект торгово-економічних відносин охоплює обмін товарами та послугами між країнами або підприємствами. Він передбачає купівлю, продаж, транзит і розподіл різноманітних товарів і послуг. Це може бути взаємна торгівля, коли кожна сторона купує та продає товари та послуги одна одній, або одностороння торгівля, коли одна сторона експортує товари та послуги, а інша імпортує їх. Торгівля може регулюватися торговими угодами, договорами та правилами, що регулюють торговельну діяльність.

2. **Інвестиції:** цей аспект торговельно-економічних відносин передбачає обмін капіталом, ресурсами та технологіями між країнами або підприємствами. Він включає прямі іноземні інвестиції (ПІІ), коли компанії з однієї країни інвестують капітал або починають бізнес в іншій країні, і портфельні інвестиції, коли інвестори купують фінансові активи, такі як акції чи облігації, іноземних компаній. Інвестиції можуть сприяти розвитку нових проектів, створенню робочих місць і передачі технологій.

3. **Технологічний обмін:** цей аспект торгово-економічних відносин передбачає обмін технологіями, науковими розробками та інноваціями між країнами або підприємствами. Це може включати ліцензійні угоди, коли одна сторона надає право використовувати свою технологію або патенти іншій стороні, технологічну допомогу, коли одна сторона надає експертну підтримку та знання в інших країнах, а також співпрацю в дослідницьких проектах для спільної розробки нових технологій та інновацій.

4. **Правове регулювання:** Цей аспект торгово-економічних відносин включає правове регулювання та укладення торговельних угод між країнами або підприємствами. Торговельні угоди встановлюють правила та норми, що регулюють торговельну діяльність, включаючи правила походження товарів, митні процедури, технічні стандарти, правила антидемпінгу та субсидій. Існують також механізми вирішення торговельних суперечок, які дозволяють вирішувати конфлікти та суперечки, що виникають у торгових відносинах.

5. **Торговельні бар'єри:** цей аспект відноситься до наявності торговельних обмежень і бар'єрів, які можуть ускладнити торгівлю товарами та послугами. Це можуть бути митні збори, квоти, технічні стандарти, санітарні та фітосанітарні вимоги, які обмежують доступ до ринків і торговельну діяльність. Ці бар'єри можуть бути встановлені для захисту внутрішнього ринку, промисловості або здоров'я та безпеки громадян.

6. **Регіональна інтеграція:** цей аспект торгово-економічних відносин стосується участі в регіональних торгових блоках або інтеграційних організаціях. Такими блоками можуть бути зони вільної торгівлі, митні союзи, економічні

співтовариства тощо. Вони сприяють створенню спільного ринку, зниженню митних бар'єрів, гармонізації правил і стандартів, підтримці економічного співробітництва між країнами-учасницями.

7. **Геополітичний вплив:** торгово-економічні відносини також можуть мати геополітичний вплив і стати інструментом політичного впливу та дипломатії. Країни можуть використовувати економічні зв'язки та торговельні відносини для підтримки своїх національних інтересів, встановлення політичного діалогу, розвитку союзницьких відносин або використовувати санкції та торгові обмеження як засіб політичного тиску на інші країни.

Ці характеристики торгово-економічних відносин взаємодіють між собою, утворюючи складну мережу економічних зв'язків і співробітництва між країнами та суб'єктами господарювання.

Механізм реалізації торговельно-економічних відносин держав на мікрорівні, включає в себе виконання певними регіональними компаніями маркетингового аналізу потенційних міжнародних ринків та укладання міжнародних угод та контрактів з суб'єктами господарювання інших держав та регіонів світу. До цього рівня також входять конкурентні зв'язки між суб'єктами міжнародної торговельно-економічної діяльності.

Реалізація торговельно-економічних відносин держав на макрорівні відбувається завдяки механізму державних нормативно-правових актів та інструментів регулювання міжнародних відносин. До їх числа входять державні закони та постанови, що регулюють міжнародні відносини і тарифне та нетарифне обмеження міжнародної торговельної діяльності.

В свою чергу, на наднаціональному рівні реалізацію торговельно-економічних відносин держав, регулюють міжнародні організації, діяльність яких направлена на досягнення єдиної економічної мети держав-учасниць. Свою роботу вони виконують шляхом використання таких інструментів, як міжнародні економічні договори, хартії та угоди [17, с. 51].

Загалом, розглядаючи торговельно-економічні відносини можна відмітити їх складність та неоднорідність, адже існує досить багато форм їх вираження, які часто

перетинаються між собою та є взаємозалежними. Так, форми торговельно-економічних відносин можуть різнитися в залежності від сфери міжнародної економічної діяльності, рівня розвитку держави та ступеню поглиблення взаємозв'язків. Проте, можна виділити декілька домінуючих форм торговельно-економічних відносин: міжнародна торгівля та міжнародний рух капіталу.

Розглядаючи міжнародну торгівлю, варто відмітити, що вона грає одну із головних ролей у будь-яких видах торговельно-економічних відносин, оскільки є парадигмою розвитку торговельно-економічних відносин країн та історично першою формою міжнародних економічних зв'язків. Міжнародна торгівля представляє собою торгівлю між резидентами різних держав, у якості яких можуть виступати фізичні та юридичні особи, компанії, транснаціональні корпорації та некомерційні організації. Вона передбачає добровільний обмін послугами, товарами та продукцією інтелектуальної праці між сторонами торговельної угоди. У зв'язку з тим, що даний обмін є добровільним, обидві сторони повинні бути впевненими, що отримають вигоду від такого обміну, в противному випадку угода не буде укладена [14, с. 100].

Загалом, участь у міжнародній торгівлі надає незалежним державам наступні можливості:

- розширити ринок збуту;
- поглибити спеціалізацію, яка сприяє більш ефективному використанню та розподілу світових продуктивних ресурсів та безпосередньо підвищенню продуктивності;
- сформувати ефективну міжнародну фінансову систему, яка дозволить забезпечити конвертованість валют;
- використовувати потоки послуг, товарів, капіталів та робочої сили із-за кордону за допомогою власних правил регулювання в інтересах розвитку;
- в довгостроковій перспективі підвищити якість та рівень життя населення країни [12].

Таким чином, можна зробити висновок, що торговельно-економічні відносини відіграють вирішальну роль у розвитку будь-якої держави. Завдяки даним

відносинам забезпечується доступ до зовнішніх ринків, підвищується конкурентоспроможність, посилюється інвестиційний потенціал, збільшуються обсяги виробництва та загальні умови життя громадян держави.

1.2. Мотивація та інституційне забезпечення розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами Африки

В останні роки, важливим напрямком зовнішньої політики України визнана розбудова широкомасштабного співробітництва з країнами Африки, що обумовлюється як політичними, так і економічними інтересами. Наразі, розбудова такого співробітництва відбувається шляхом активізації політичного діалогу, взаємодії у міжнародних організаціях, пошуку нових ринків для експорту української продукції та їх диверсифікації, а також шляхом нарощування гуманітарної компоненти.

Україна має кілька угод про торговельно-економічні зв'язки з країнами Африки. Основні з них:

- Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Єгиптом: Україна та Єгипет підписали Угоду про зону вільної торгівлі (Free Trade Agreement, FTA) у 2010 році. Ця угода сприяє збільшенню торгівлі та економічному співробітництву між двома країнами. Ця угода є двосторонньою, тобто укладена між двома країнами - Україною та Єгиптом.

- Угода про співробітництво між Україною та ПАР: Україна та Південна Африка підписали Угоду про співробітництво у сфері економіки, торгівлі та технічного співробітництва в 1994 році. Ця угода також є двосторонньою та укладена між Україною та Південною Африкою. Вона створює правову основу для співробітництва в різних сферах, включаючи торгівлю, інвестиції та технічне співробітництво. Угода передбачає взаємну підтримку та сприяння розвитку економічних зв'язків між двома країнами.

- Угода про торговельно-економічне співробітництво між Україною та Марокко: Україна та Марокко уклали Угоду про торговельно-економічне співробітництво у 1998 році. Ця угода сприяє розвитку двосторонньої торгівлі товарами і послугами, співробітництву у сфері інвестицій, науково-технічному обміну та іншим аспектам економічного співробітництва. Також є двосторонньою угодою.

Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.1991 р. №959-ХІІ є основним законодавчим актом, який регулює зовнішньоекономічну діяльність України. Його положення стосуються різних аспектів зовнішньої торгівлі, включаючи забезпечення економічної безпеки країни, розробку зовнішньоекономічної політики, укладання міжнародних договорів тощо [1].

На 2023 рік в Африці вже функціонує одинадцять Посольств України і наша держава має статус країни-спостерігача при Африканському Союзі. При цьому, досить важливим чинником співпраці України та Африки вважається зовнішня торгівля, яка починаючи з 2017 р. активно збільшується.

Вибір африканських країн як потенційних ринків збуту української продукції обґрунтовується тим, що починаючи з 2016 р., Африканський регіон активно розвивається. На це вказує позитивна динаміка ВВП і населення цього континенту. Так, вже у 2020 р., в порівнянні з кризовим для регіону 2016 р., в Африці спостерігався приріст населення на 10%, а ВВП на 17%, що в подальші роки буде сприяти збільшенню податкових надходжень та інвестицій, створенню робочих місць, покращенню торговельного балансу та загалом покращенню соціально-економічної ситуації [10, с. 16].

Освоєння Африки як торговельного партнера може мати кілька раціональних обґрунтувань:

- Економічний потенціал: Африка є одним із регіонів світу, що швидко розвиваються, з великим економічним потенціалом. Маючи понад 1,3 мільярда населення та різноманітні природні ресурси, він може стати важливим ринком товарів і послуг. Розширення торгових зв'язків з Африкою може принести багато

переваг, включаючи нові можливості для експорту, інвестицій і створення робочих місць.

- **Різноманітність сировинних ресурсів:** Африка має широкий спектр природних ресурсів, таких як нафта, газ, корисні копалини, зернові культури та інші. Це створює можливості для розширення торгових зв'язків і отримання доступу до цих ресурсів. Торгівля з Африкою може забезпечити доступ до необхідної сировини для виробництва та економічного зростання.

- **Розвиток інфраструктури:** багато африканських країн вкладають значні кошти в розвиток своєї інфраструктури, такої як дороги, залізниці, порти та енергетика. Це створює можливості для розширення торгових відносин і координації логістичних процесів. Участь у цих проектах може принести користь як африканським країнам, так і їхнім партнерам.

- **Геополітична стратегія:** Розширення торгових відносин з Африкою може мати важливі геополітичні наслідки. Забезпечення стабільних торгових відносин і співпраці з африканськими країнами може сприяти політичній стабільності, розвитку дипломатичних відносин і покращенню взаєморозуміння між регіонами.

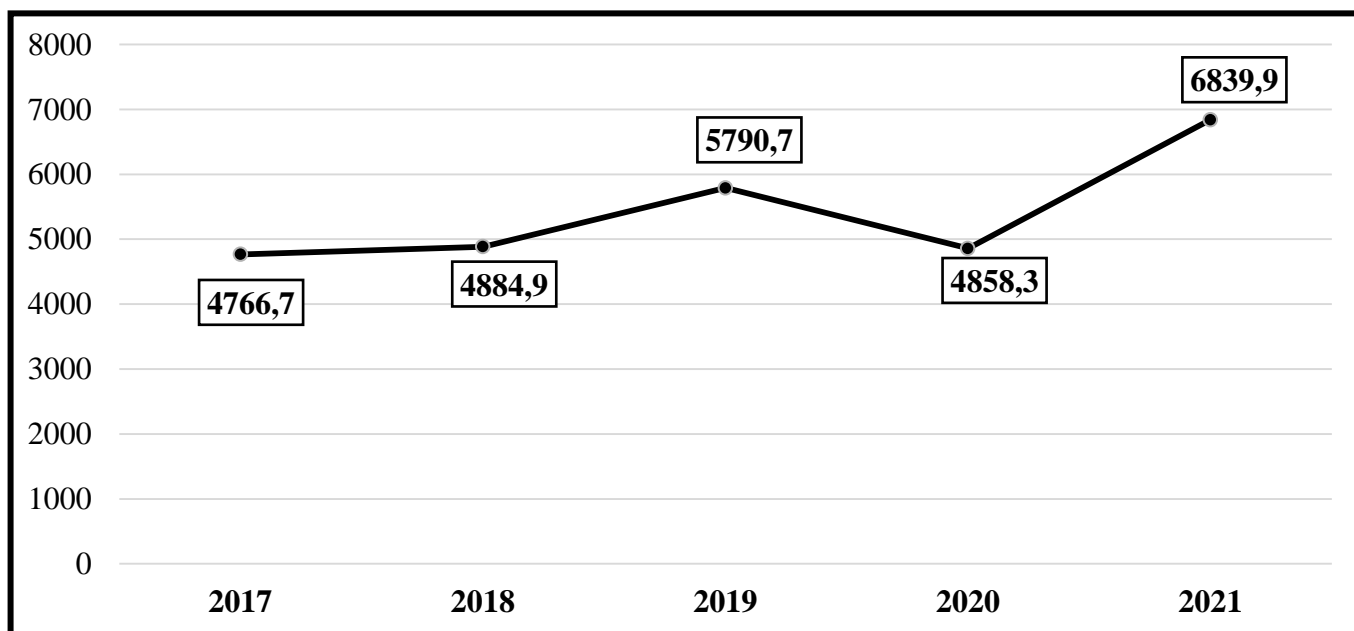

Рис. 1.2. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та країнами Африки в 2017-2021рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Доволі позитивним моментом є те, що африканці мають чим розплачуватися за дедалі більший імпорт товарів, адже не зважаючи на швидкі темпи приросту населення, темпи економічного зростання регіону є набагато швидшими. А враховуючи той факт, що у африканців збільшується попит саме на продовольчі товари, яких досить багато в Україні, то даний регіон є для українських виробників практично золотою жилою.

Звертаючись до державної служби статистики України, можна відмітити, що в період з 2017 р. по 2021 р., загальні обсяги зовнішньої торгівлі України з країнами Африки зросли на 43,49% (див. Рис. 1.2.). Винятком став лише 2020 р., коли через пандемію COVID-19, в Україні відбулося зниження кількості продукції, переданої на експорт. Так, у 2020 р. в порівнянні з 2019 р. загальний обсяг зовнішньої торгівлі з Африкою зменшився на 16,1%. Проте, вже у 2021 р. в порівнянні з тим самим 2019 р., відбулося зростання загальних обсягів зовнішньої торгівлі на 18,1%.

Незважаючи на те, що з 2017 р. по 2019 р. загальні обсяги зовнішньої торгівлі України з країнами Африки зростали, у відсотковому відношенні спостерігалася тенденція до зниження. Так, у 2017 році, на Африку припадало 6,4% від всіх обсягів зовнішньої торгівлі України товарами, а у 2020 році, цей відсоток вже склав 4,7%, [26], (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та іншими регіонами світу у 2017-2021 рр.

(млн. дол. США)

Рік	Регіони				
	Європа	Азія	Африка	Америка	Австралія та Океанія
2017	40824,2	23646,7	4766,7	4823,5	223,3
2018	45976,8	27371,4	4884,9	5730,6	117,9
2019	64741,4	34040,6	5790,7	5865,6	175,8
2020	56548,0	36089,0	4858,3	5787,9	112,9
2021	78541,3	47006,7	6839,9	8091,6	252,0

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Така ситуація пояснюється зближенням України з державами ЄС та виходом нашої держави на європейські ринки, а відповідно і зростанням загальних обсягів зовнішньої торгівлі з Європою. У 2021 році, Україна вже стабільно співпрацювала з європейськими партнерами, що дозволило їй більше уваги приділити виходу на африканські ринки. Як результат, у цьому році, на країни Африки прийшлося 4,9% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України (рис. 1.3.):

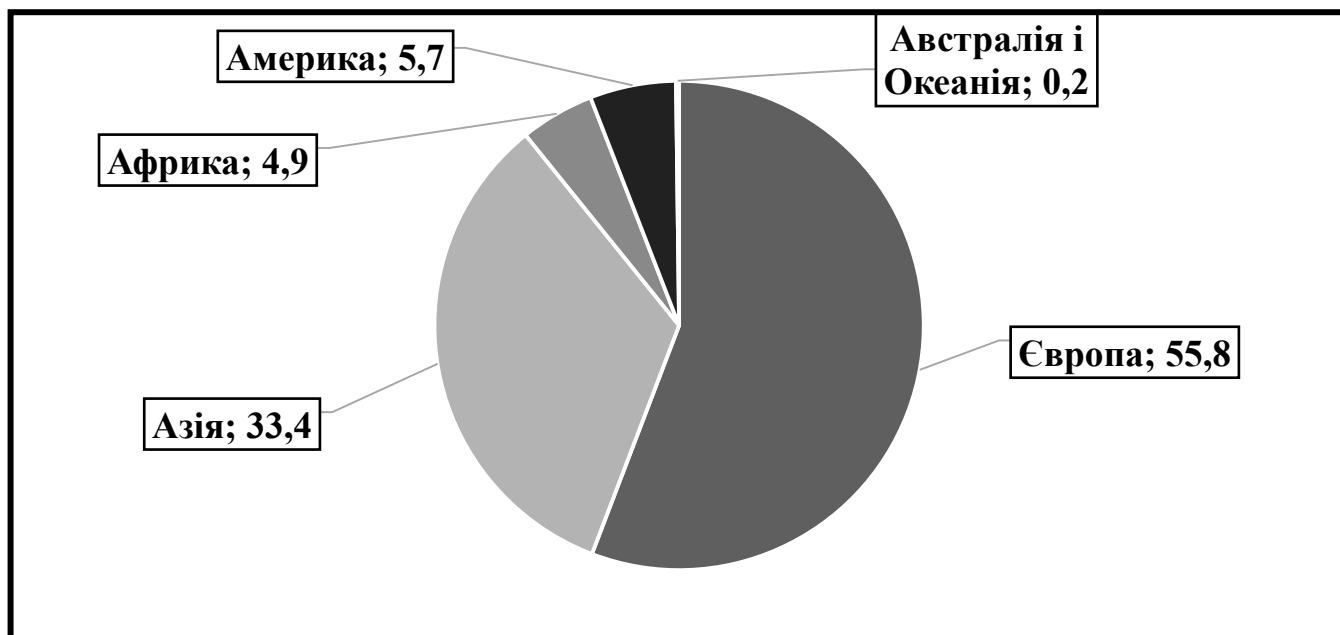

Рис. 1.3. Розподіл загального обсягу зовнішньої торгівлі товарами України у 2021 р. по регіонам, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Загалом, середній щорічний приріст обсягів зовнішньої торгівлі України з державами Африки у досліджуваній період становив 11,4%. Цей показник є досить вагомим і при збереженні наявних на 2021 р. темпів співпраці з регіонами Африки, Україні гарантувався досить стрімкий розвиток економіки. Проте, через початок російсько-української війни, у 2022 р. у нашої держави вже були інші пріоритети, тому можна припустити, що в 2022 р. загальні обсяги зовнішньої торгівлі з Африкою значно скоротилися. На жаль, Державна служба статистики України ще не надала актуальні дані по обсягам зовнішньої торгівлі України за цей рік.

Збільшення загальних обсягів зовнішньої торгівлі з Африкою, в основну чергу, відбувається за рахунок найбільш розвинутих держав регіону, які стабільно демонструють високі показники економічного зростання. Так, на 2017 р., на сході та півдні Африки головними партнерами України були Кенія та Танзанія, які стабільно демонстрували високі показники економічного зростання. У 2021 р. ситуація змінилася і тепер провідними партнерами України на сході та півдні Африки є Ефіопія та Південно-Африканська Республіка. Проте, провідним партнером для України протягом багатьох років залишається саме Єгипет, оскільки на нього приходиться близько 30-40% від всього обсягу експортованих та імпортованих товарів [43].

В період з 2017 р. по 2021 р. Україна має стабільні торговельні відносини вже з 52 країнами Африки. У ТОП-3 країн-партнерів України на 2021 р. входили такі держави, як Єгипет, Лівія, Марокко. Всі ці держави знаходяться у Північній Африці, з чого можна зробити висновок, що Україна, формуючи торговельно-економічні відносини з африканськими країнами, акцентує свою увагу саме на північ регіону.

Для більш ефективного аналізу особливостей зовнішньої торгівлі України з державами Африки за останні роки, необхідно проаналізувати динаміку змін обсягів зовнішньої торгівлі з провідними африканськими країнами-партнерами за період 2017-2021 рр. Країни будуть аналізуватися у наступному порядку: Єгипет; Лівія; Марокко. В період з 2017 р. по 2021 р. відмічається збільшення загальних обсягів зовнішньої торгівлі з Єгиптом (див. Рис. 1.4.). Проте, у відсотковому значенні спостерігається зменшення на 9,4%. Так, ще у 2017 р. на Єгипет припадало 40% від загального обсягу зовнішньої торгівлі в Африці. У 2021 р. цей показник склав 30,6%.

Як можна побачити на рис. 1.4., обсяг зовнішньої торгівлі між Україною та Єгиптом не є стабільним та змінюється з кожним роком. Значне зростання загальних обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та Єгиптом спостерігається у 2019 р. (на 24%), що пояснюється збільшенням експорту до Єгипту харчових продуктів та зерна і збільшенням імпорту мінеральних палив та олії [36]. Проте, вже у 2020 р. відбулося зменшення обсягів зовнішньої торгівлі на 28,2% у порівнянні з попереднім роком. Така ситуації пояснюється пандемією COVID-19, яка вплинула на світову економіку

та зовнішньоекономічні зв'язки держав. У 2021 році знову відбулося зростання обсягів зовнішньої торгівлі між країнами на 23,2%, що може свідчити про відновлення економічного співробітництва.

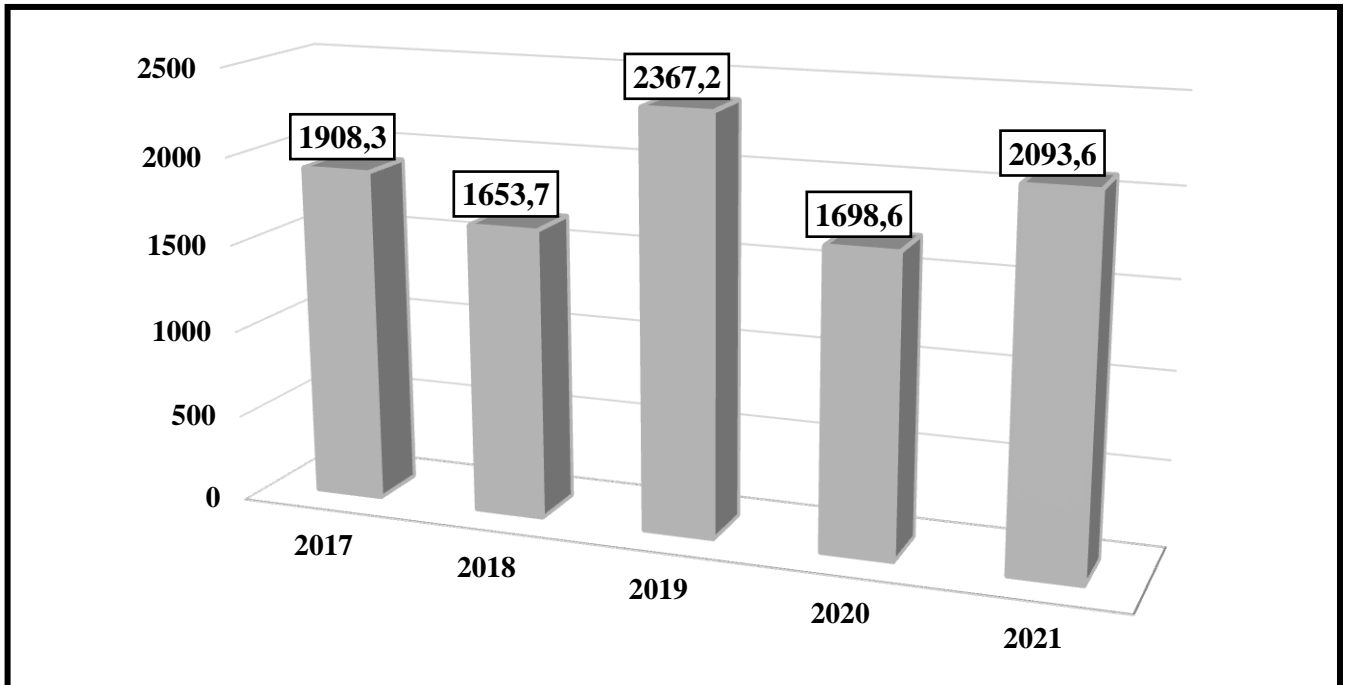

Рис. 1.4. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та Єгиптом в 2017-2021рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Таким чином, торговельно-економічні відносини України та Єгипту є сильно залежними від таких економічних та політичних факторів, як зміни в обсягах виробництва та споживання товарів, зміни курсу валют, укладення нових торговельних угод, політичні та геополітичні події.

На відміну від Єгипту, обсяги зовнішньої торгівлі України з Лівією стабільно зростають (див. Рис. 1.5.). Так, в період з 2017 р. по 2021 р. відбулося зростання обсягів зовнішньої торгівлі між країнами на 213,5%. Як можна побачити на рис. 1.5., у 2019 р. відбулося зменшення загальних обсягів зовнішньої торгівлі України та Лівії, що знову ж таки пояснюється впливом пандемії COVID-19. Проте, на відміну від Єгипту, де відбулося зниження обсягів зовнішньої торгівлі на 28,2%. В даному випадку, обсяги торгівлі були знижені лише на 1,7%.

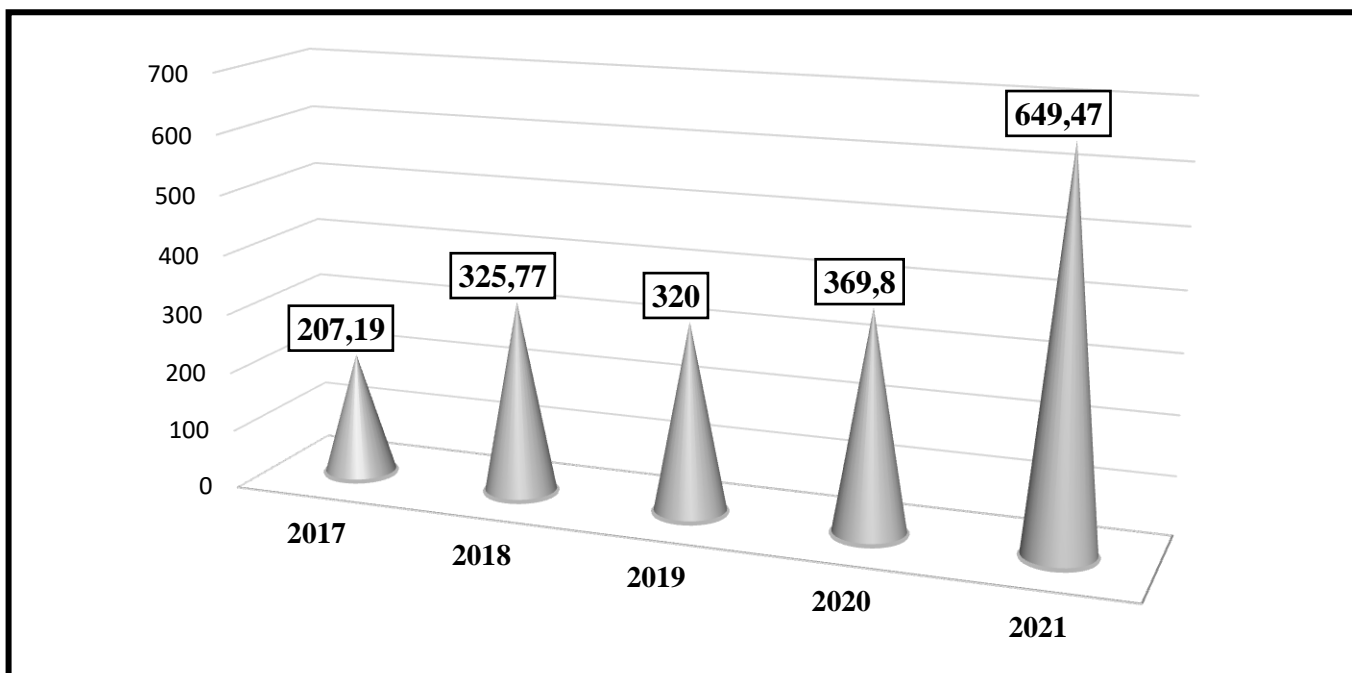

Рис. 1.5. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та Лівією в 2017-2021 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Подібна стабільність у зовнішньоекономічній торгівлі між державами, пояснюється наявністю в Лівії значного попиту на українську продукцію, зокрема продукти харчування та техніку. В свою чергу, Україна активно закупає в Лівії нафту та нафтопродукти, яких не вистачає в нашій державі. Наразі, Лівія знаходиться на етапі відновлення економіки, погіршення стану якої було спровоковано декількома громадянськими війнами [37].

Наступною країною Африки, яка увійшла до числа провідних держав-партнерів України в даному регіоні є Марокко. За період з 2017 р. по 2021 р. спостерігається стабільне зростання обсягів зовнішньої торгівлі між даними державами. Всього, за 5 років відбулося зростання обсягів зовнішньої торгівлі між країнами на 133,2% (див. Рис. 1.6.).

Однією із головних причин зростання обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та Марокко є наявність торговельної угоди про надання одна одній режиму найбільшого сприяння щодо митних зборів, податків та інших стягнень, яка була підписана у 2002 році, але введена в дію лише у 2012 році. Ця угода дала змогу

знизити торговельні бар'єри та збільшити обсяги взаємної торгівлі між країнами, результат чого і відображено на рис. 1.6. Крім того, Марокко є одним із провідних виробників фосфатів, які є важливими компонентами для розвитку української аграрної галузі. У свою чергу, Україна експортує до Марокко зернові культури, які є важливими для марокканського виробництва харчових продуктів [3].

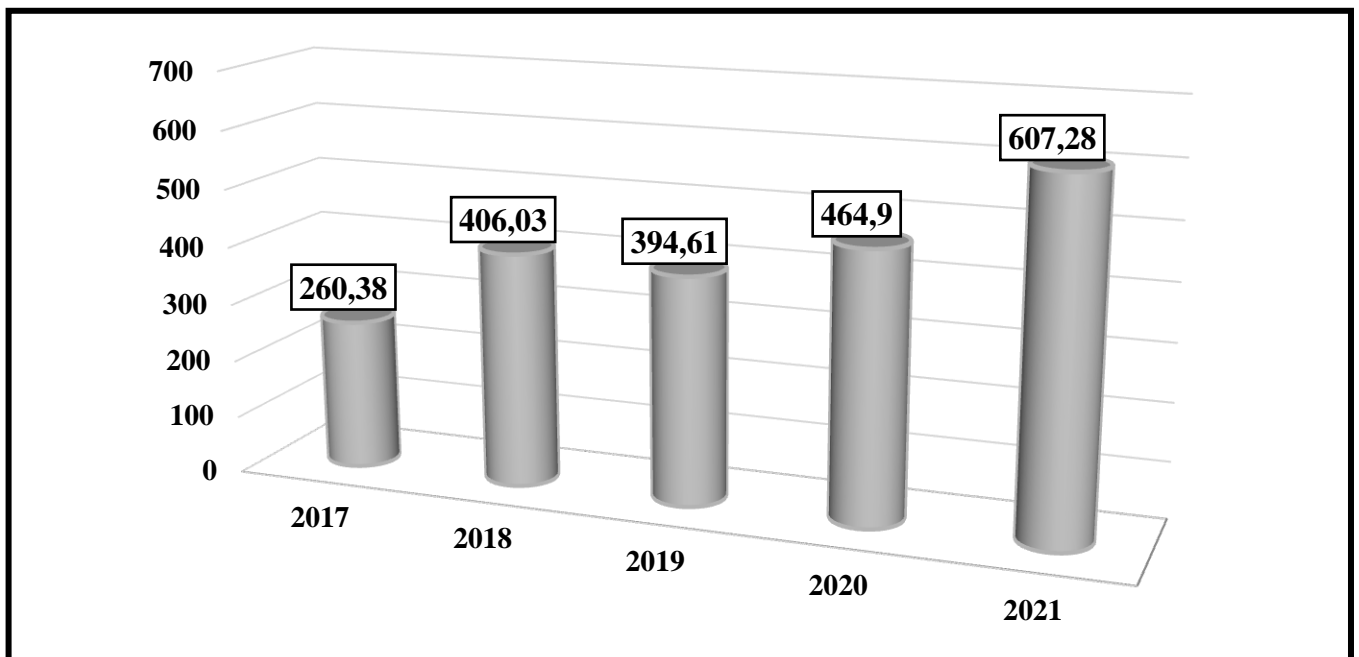

Рис. 1.6. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та Марокко за 2017-2021 рр. (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Збільшення обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та Марокко також може бути пов'язане зі зростанням інтересів українських компаній на марокканському ринку. Адже, дана країна має спрощену та модернізовану систему оподаткування, що є привабливим для інвесторів.

Таким чином, на основі отриманої інформації можна зробити висновок, що в період з 2017 р. по 2021 р. Україна дотримувалася стратегії, направленої на збільшення обсягів зовнішньої торгівлі з країнами Африки. В особливості, наша держава робить упор на співробітництві з країнами Північної Африки, до числа яких входить Єгипет, Лівія та Марокко.

1.3. Особливості розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки

Як вже зазначалось, протягом двох останніх десятиліть Україна активно розвиває торговельно-економічні відносини з різними країнами Африки. Зокрема, Єгипет, Лівія, Марокко, Алжир та Туніс вже стали одними з найважливіших партнерів нашої держави в африканському регіоні. Тим не менш, повністю говорити про стабільність торговельно-економічних відносин з усіма країнами Африки, ще зарано, адже дані відносини можуть мати свої особливості в залежності від конкретної держави. Проте, є деякі загальні особливості, які можуть бути виділені.

До їх числа входять наступні:

- продовольча спрямованість торгівлі;
- розвиток інфраструктури;
- політичні відносини;
- конкуренція з іншими країнами [22, с. 262].

Сутність продовольчої спрямованості торгівлі між Україною та Африкою полягає в тому, що більшість країн Африки є виробниками сировини, що є основним продуктом експорту до України. Так, африканський регіон є імпортозалежним стосовно таких груп товарів, як зернові культури, олійні культури та продукти їх переробки. Наприклад, Африка може лише частково задовольнити свої потреби у кукурудзі, рисі та пшениці, тому активно імпортує їх з України. Стосовно олійних культур, то незважаючи на той факт, що в регіоні виробляється велика кількість бавовняної, пальмової та кокосової олії, її все одно не вистачає для повного задоволення потреб населення. Тому, країни Африки шукають партнерів, що будуть постачати їм ріпакову, соєву та соняшникову олію.

Оскільки, Україна здатна задовольнити потреби країн Африки в обох групах товарів, в особливості у олійних культурах, адже наша держава є одним із найбільших виробників та постачальників соняшникової олії, то вона стає пріоритетним партнером майже для усіх африканських держав. Так, у 2021 році,

Україна експортувала соняшникову олію до 36 країн Африки, а зерно до 40 країн. В результаті, більше 70% імпортованої Африкою пшениці поступають з України.

В свою чергу, Україна також має є досить імпортозалежною від держав Африки, адже майже 80% какао-продуктів, завозяться до нашої держави з африканського регіону. Також, з Африки до України потрапляє близько 25% всього імпортованого тютюну та 20% цитрусових та інших екзотичних фруктів [13, с. 3-4].

Аналізуючи таку продовольчу спрямованість торгівля між Україною та Африкою стає зрозумілим, що вона може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки країн. З одного боку, така торгівля дозволяє забезпечувати потреби в необхідних продуктах та сировині, які відсутні на території країни, та забезпечувати робочі місця в галузях, які займаються переробкою імпортованих сировинних продуктів.

З іншого боку, така спрямованість може призвести до значного зростання імпортозалежності між країнами, що може спровокувати негативні наслідки для економіки України та безпосередньо держав Африки з якими наявні торговельно-економічні відносини. Крім того, продовольча спрямованість торгівлі може відображати низький рівень доданої вартості в експортних товарах, що може стати перешкодою для подальшого розвитку інноваційних галузей економіки. Саме тому, Україні необхідно зробити акцент на розвитку торговельно-економічних відносин з країнами Африки в більш широких сферах, таких як послуги, технології та інвестиції.

Особливо актуальним питання збільшення експорту кількості товарів та послуг з високою часткою доданої вартості стало актуальним у 2022 р., після повномасштабного вторгнення Росії на території України, адже через морську блокаду, наша держава була не здатна поставляти ту кількість продовольчих товарів, яка була у 2021 р.

Торговельно-економічні відносини між Україною та країнами Африки також зумовлені потребою в розвитку інфраструктури на континенті. Так, вже на 2021 р. багато українських компаній активно брали участь у проектах будівництва доріг, мостів, енергетичних та інших об'єктів у країнах Африки.

В свою чергу, українські інвестори намагалися вкладати кошти у розвиток африканських держав, в особливості у Єгипет. Адже, згідно з підрахунками, заснування на території Єгипту спільних підприємств та організація виробництва, можуть надати українським компаніям доступ до ринку обсягом майже 1,3 млрд. споживачів та сукупним ВВП більше ніж 2,6 трлн. дол. При цьому варто відмітити, що у випадку досягнення такого рівня локалізації виробництва, товар вважається виготовленим у Єгипті, а відповідно, має право на безмитне пересування всією територією Єгипту та у межах економічних інтеграційних об'єднань – державами Африки та більшою частиною арабських держав [23].

Незважаючи на привабливість африканських держав для України, а саме укріплення з ними торговельно-економічних відносин, існує одна серйозна проблема, яка полягає в тому, що багато країн Африки мають тісні політичні відносини з Росією, яка також виступає основним торговельним партнером для багатьох країн континенту. В особливості, варто відмітити таку країну, як Еритрея.

Так, від початку російсько-української війни Генасамблеєю ООН вже було ухвалено декілька резолюцій з вимогами до окупантів негайно припинити військові дії та покинути територію України. У всіх випадках на стороні Росії та проти ухвалення документу виступало лише 5 країн, до числа яких і увійшла Еритрея – держава, розміщена на сході Африки [47].

При більш детальному аналізі даної держави, можна відмітити, що вона не є привабливим партнером для України, адже в країні проживає близько 6 млн. людей і з 1993 р., на чолі держави стоїть диктатор І. Афеверкі. В межах цієї держави не проводяться президентські вибори, хоча це і передбачено Конституцією країни. Відповідно, можна відмітити, що Еритрея – це маленька Росія, з якою Україна точно не знайде точок дотику для запровадження ефективних торговельно-економічних відносин [24].

З іншими країнами ситуація менш критична, проте вони багато в чому залежні від Росії. Так, наприклад, починаючи з 2019 року, Росія щорічно проводить саміти Росія-Африка, на яких укладається ряд угод на декілька років про співпрацю між Росією та країнами Африки в різних сферах, зокрема, в галузі економіки, торгівлі,

науки та техніки, освіти та культури. В деякі держави африканського регіону Росією поставляється зброя та військова техніка. Оскільки такі угоди підписуються не на один рік, навіть ті африканські країни, які зараз підтримують Україну, не можуть повністю розірвати відносини з країною агресором [45].

Торговельно-економічні відносини між Україною та країнами Африки мають такі особливості:

- Розширення торгівлі: Однією з основних особливостей відносин України з країнами Африки є збільшення обсягу торгівлі між ними. Україна активно працює над розширенням асортименту торгівлі товарами і послугами з країнами Африки, що сприяє зміцненню економічних зв'язків.

- Економічна співпраця: Україна і країни Африки активно співпрацюють у галузі енергетики, сільського господарства, машинобудування, фармацевтики та інших галузях. Обмін технологіями та інвестиціями також є важливими елементами економічної співпраці між сторонами.

- Культурний обмін: Україна та країни Африки сприяють культурному обміну, організовуючи культурні фестивалі, виставки, мистецькі вистави та інші заходи. Це сприяє поглибленню взаєморозуміння між народами та розвитку туристичного потенціалу.

- Гуманітарна допомога: Україна надає гуманітарну допомогу країнам Африки в разі кризових ситуацій, таких як природні катастрофи, голод або конфлікти. Це сприяє зміцненню взаємної довіри та співробітництва.

Загалом, особливості торговельно-економічних відносин України з країнами Африки полягають у розширенні торгівлі, розвитку інфраструктури, економічній співпраці, культурному обміні та гуманітарній допомозі. Ці відносини сприяють зміцненню взаємних зв'язків та сприятливому розвитку економіки обох сторін.

Серед проблем, які зараз стоять на заваді формуванню міцних торговельно-економічних відносин України та Африки, також варто виокремити наступні:

- недостатній рівень дипломатичної активності;
- відсутність чіткої стратегії стосовно формування відносин з державами Африки;

– відсутність повноцінного стратегічного бачення розвитку торговельно-економічної співпраці з країнами Африки.

Стратегічні напрями для зміцнення позицій України в країнах Африки:

- постачання пшениці;
- постачання чорних металів та виробів з них;
- постачання соняшникової олії;
- посилення ролі в інноваційному секторі;
- слідкування за політичними змінами в Африці
- зміцнення політичної співпраці з країнами Субсахарської Африки;
- підвищення рівня технологічності українського експорту;
- зміцнення контактів із випускниками українських закладів вищої освіти

[8, с. 66].

Частина стратегічних напрямів із запропонованих вченим, вже реалізується Україною, проте існують і ті, які навіть ще не бралися у розробку. Загалом, торговельно-економічні відносини між Україною та країнами Африки потребують вдосконалення, проте наявна співпраця вже дозволяє державам задовольняти свої нагальні потреби та розвивати економіку. Головна задача України для подальшої співпраці полягає у націлені на укладання перспективних угод про зони вільної торгівлі з державами африканського регіону.

Висновки до 1 розділу

Розвиток торговельно-економічних відносин є пріоритетним напрямком діяльності кожної держави світу, адже дозволяє розвивати економіку країни, забезпечувати населення необхідними ресурсами, робочими місцями та задовільними умовами життя. Торговельно-економічні відносини бувають двосторонніми, багатосторонніми та колективними. Реалізація таких відносин відбувається за допомогою підписання спеціальних торговельних договорів та може відбуватися на мікрорівні, макрорівні та наднаціональному рівні. На 2023 р.

основними формами торговельно-економічних відносин є міжнародна торгівля та міжнародний рух капіталу.

В останні роки, Україна активно працює у напрямку зміцнення торговельно-економічних відносин з країнами Африки. Зокрема, до числа основних партнерів нашої держави в даному регіоні входять Єгипет, Лівія, Алжир, Марокко та Туніс, тобто, акцент робиться на співпрацю саме з Північною Африкою.

З кожним роком загальні обсяги зовнішньої торгівлі з країнами Африки зростають, винятком був лише 2020 р. коли пандемія COVID-19, негативно вплинула на економіку практично всіх світових держав. Припускається, що у 2022 р. дані показники також зменшилися, оскільки через блокаду морських шляхів, викликану повномасштабним вторгненням росії до України, наша держава була не здатна поставляти таку кількість товарів, як у попередньому році.

Наразі, африканські ринки є привабливими для українських підприємців, адже відкривають шляхи до великої кількості платоспроможного населення. Проте, щоб укріпити торговельно-економічні відносини з Африкою, нашій державі необхідно розробити чітку стратегію, враховуючи наявні на сьогоднішній день проблеми, пріоритетними з яких є військове положення в Україні та тісні політичні і економічні зв'язки деяких країн Африки з росією.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ

2.1. Динаміка розвитку торгівлі між Україною та країнами Африки

Останніми роками Африка розглядається Україною як один з найперспективніших партнерів для укріплення торговельно-економічних відносин, адже в межах регіону розміщується велика кількість нафти та природного газу, які є необхідними для ефективного розвитку глобальної економіки. Наразі, за вплив на Африку конкурують такі глобальні гравці як Китай, США та ЄС, тому присутність України в межах даного регіону, забезпечить їй доступ до нових ринків збуту вітчизняної продукції [16, с. 22].

Завдяки тому, що Україна володіє тими продовольчими ресурсами, які є необхідними для Африки, вона також є привабливим партнером для держав цього регіону, що і підтверджується активним зростанням обсягів зовнішньої торгівлі. Проте, аналізуючи динаміку торгівлі між Україною та країнами Африки, варто відмітити, що торговельні відносини нашої держави в межах даного регіону є неоднорідними. Для підтвердження цього, варто проаналізувати динаміку торгівлі України та окремих регіонів Африки, таких як:

- Північна Африка;
- Південна Африка;
- Східна Африка;
- Західна Африка;
- Центральна Африка.

До країн Північної Африки з якими Україна має торговельно-економічні відносини входять такі держави, як Алжир, Єгипет, Лівія, Мавританія, Марокко, Південний Судан, Судан та Туніс. Тобто, саме в цьому регіоні розміщується ТОП-5 держав з якими в Україні найтісніші експортно-імпортні відносини. При цьому,

протягом періоду з 2017 р. по 2021 р. спостерігається переважання експорту до країн Північної Африки над імпортом (рис. 2.1.):

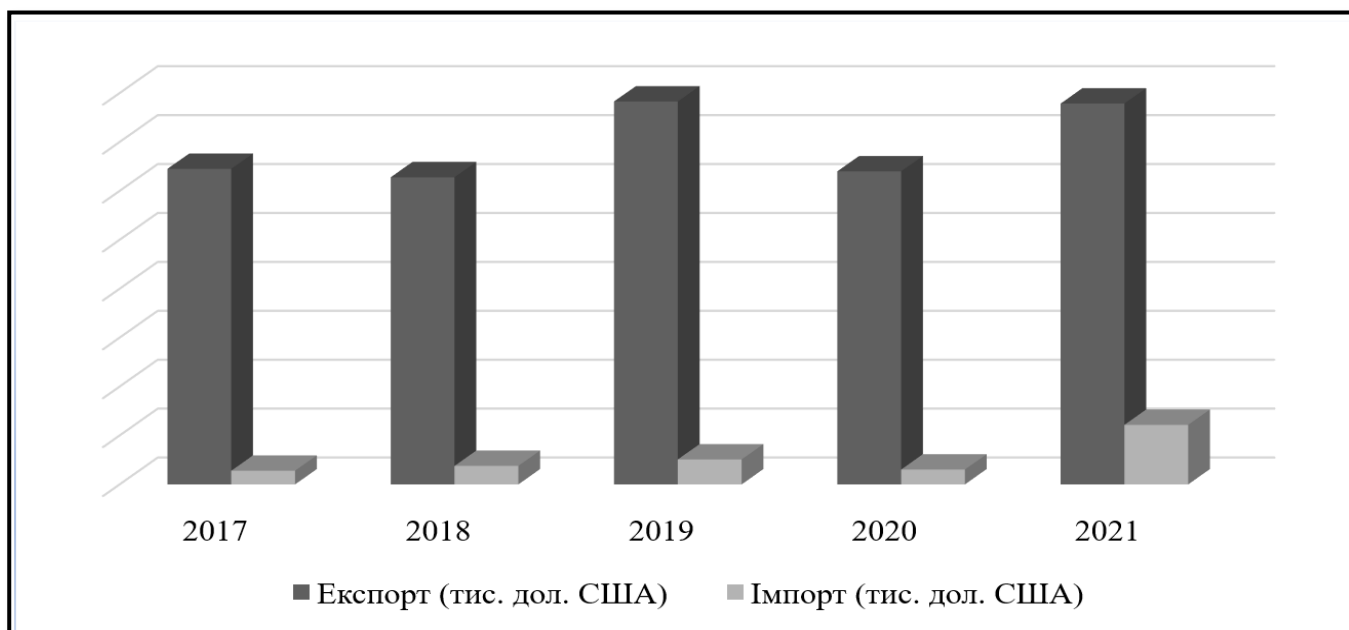

Рис. 2.1. Динаміка експортно-імпортних відносин України з державами Північної Африки в 2017-2021рр., (тис. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Таке переважання експорту над імпортом вказує на додатне сальдо торгівлі та наявність активного торговельного балансу. При цьому, на рис. 2.1. можна помітити деяку нестабільність торговельних відносин. Так, в 2018 р. та 2020 р. відбувається зниження показників торгівлі між державами, у той час як 2019 р. та 2021 р. ці показники, навпаки збільшуються. Це вказує на значну залежність торгівлі між регіонами від економічних змін у світі, адже зниження експорту та імпорту у 2020 р. з легкістю можна пояснити впливом пандемії COVID-19.

Крім того, ознайомившись з рис. 2.1., можна відмітити, що індекс покриття експорту імпортом по даному регіону перевищує 100, а отже він має позитивне сальдо. Завдяки даному індексу, можна зрозуміти, що доходи від експорту повністю покривають витрати на імпорт, а це є доволі позитивним моментом для нашої країни. Порівнюючи Україну, іншими країнами-імпортерами Північної Африка, Україна мало імпортує товарів до цього регіону (наприклад, у 2021 р. Україна абсолютно

нічого не імпортувала із такої держави Північної Африки, як Південний Судан), в результаті чого коефіцієнт покриття імпорту експортом значно перевищує аналогічний показник в торгівлі з країнами ЄС або Азії [20, с. 3].

Загалом, на країни Північної Африки, за рахунок розміщення тут провідних держав-партнерів України, припадає основна частина всього українського експорту до Африки (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Обсяги українського експорту та імпорту у Північній Африці в співвідношенні з загальним обсягом зовнішньої торгівлі в африканському регіоні за 2017-2021рр. (%)

Рік	Обсяги зовнішньої торгівлі з Північною Африкою, (тис. дол. США)		Загальні обсяги зовнішньої торгівлі з країнами Африки, (тис. дол. США)		Співвідношення обсягів зовнішньої торгівлі, (%)	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
2017	3 225 595,8	139 875,8	4 047 700	719 000	79,6	19,4
2018	3 139 637,8	189 202,9	4 127 000	757 900	76,0	24,9
2019	3 914 077,1	255 181,1	4 971 500	819 200	78,7	31,1
2020	3 200 241,8	151 860,9	4 048 000	810 300	79,0	18,7
2021	3 893 097,4	608 800,9	5 626 800	1 213 100	69,1	50,1

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Як можна побачити у табл. 2.1. до країн Північної Африки експортується не менше 69% від всіх товарів, які постачаються Україною до Африки. Проте, в 2021 р. можна спостерігати найменший обсяг експорту до країн Північної Африки за весь період з 2017 р. Це дає змогу зробити висновки, що Україна почала активно розвивати торговельно-економічні відносини з країнами інших регіонів Африки.

Зворотна ситуація спостерігається з імпортом продукції. Так, з 2017 р. по 2021 р., Україна почала імпортувати з держав Північної Африки на 30,7% більше різної продукції. Зокрема, це нафта та природний газ. Адже, з 2019 р., після приходу до влади В. Зеленського, перед Україною стояла мета повністю відмовитися від російських паливних ресурсів.

Як вже було відзначено, торговельні відносини України в межах всієї Африки є неоднорідними, при цьому, вони неоднорідні і в межах окремих регіонів Африки. У випадку Північної Африки, основний експорт та імпорт продукції відбувається у таких країнах, як Алжир, Єгипет, Лівія, Марокко та Туніс. За даними 2021 р. на них приходиться 84% від всього експорту до Північної Африки та 79% від імпорту (див. Додаток А).

Таблиця 2.2

Співвідношення експорту та імпорту до загального обсягу зовнішньої торгівлі України з країнами Північної Африки у 2021 році

(%)

Країна	Експорт (%)	Імпорт (%)
Алжир	11,62	17,92
Єгипет	41,67	24,49
Лівія	12,02	28,60
Мавританія	1,53	0,51
Марокко	12,40	20,45
Південний Судан	0,12	0
Судан	0,18	1,51
Туніс	10,46	6,81

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

З отриманих результатів можна зробити висновок, що найбільшим експортером української продукції в Північній Африці є Єгипет, найменший експортер – Південний Судан. Стосовно імпорту, то у 2021 р. найбільшу кількість продукції Україна закупила у Лівії, а ось з Південним Суданом імпортні операції не проводились. При цьому варто відмітити, що торговельно-економічні відносини України з Південним Суданом, щорічно погіршуються, що може призвести до того, що в найближчі роки, ця країна буде вилучена із списку українських країн-партнерів у африканському регіоні [41].

Наступний регіон для аналізу динаміки торгівлі між Україною та країнами Африки – Південна Африка. Даний регіон включає в себе 5 держав – Ботсвану, Німібію, Південно-Африканську республіку (ПАР), Замбію та Зімбабве. Основним

партнером у цьому регіоні Африки виступає саме ПАР, що пояснюється наявністю в даній державі відкритої економіки по відношенню до світового ринку та законодавства, яке направлене на стимулювання розвитку ділової активності і просування великомасштабного інвестування [19, с. 99].

На відміну від попереднього регіону, у торговельно-економічних відносинах України та Південної Африки спостерігається переважання імпорту над експортом (рис. 2.2.):

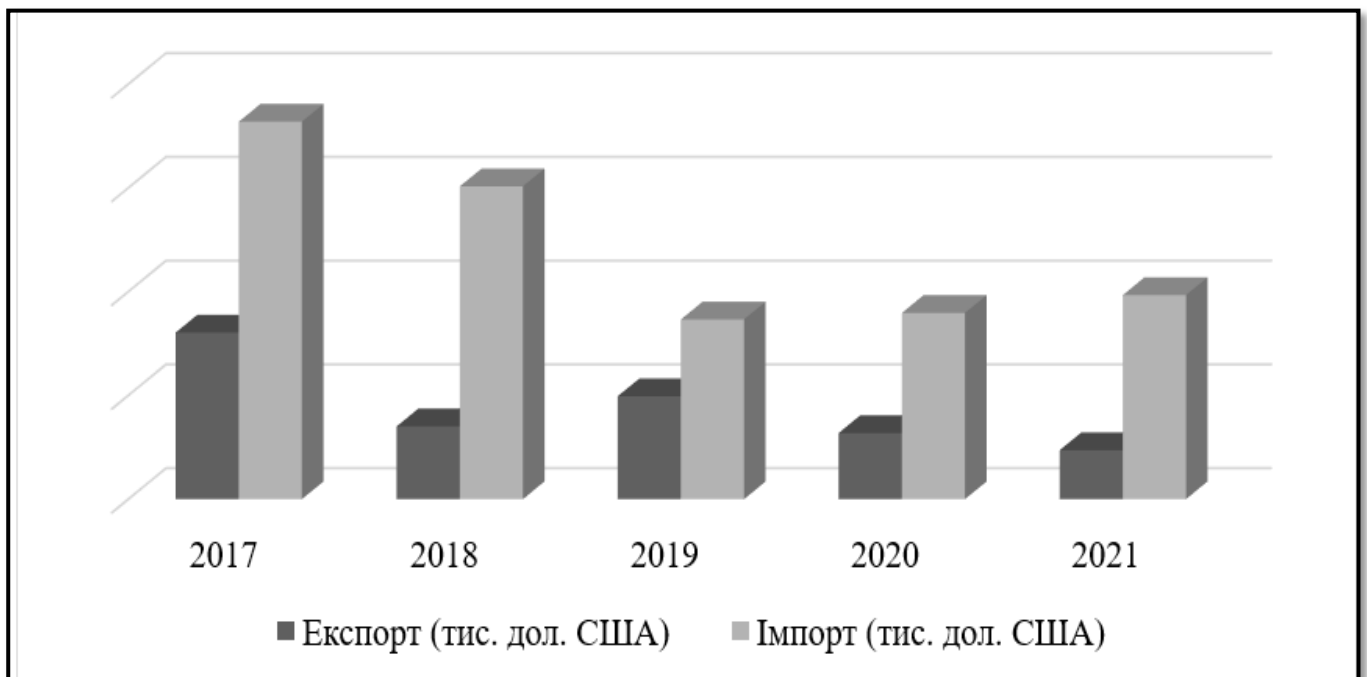

Рис. 2.2. Динаміка експортно-імпортних відносин України з державами Південної Африки за 2017-2021 рр., (тис. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Як можна побачити на рис. 2.2., торговельно-економічні відносини України та країн Південної Африки в період з 2017 р. по 2021 р. не мали якоїсь певної стабільності. Так, кількість імпортованої продукції з Південної Африки активно зменшувалася з 2017 р. по 2019 р., проте вже з 2020 р. можна спостерігати підвищення обсягів імпорту.

Загалом, в період з 2019 р. по 2021 р. загальний обсяг імпорту з країн Південної Африки зріс на 13,60%, в більшості це пов'язано саме з покращенням

відносин з ПАР та взяттям українською владою курсу на формування міцних торговельно-економічних відносин з країнами Південної Африки.

Стосовно експорту української продукції державами Південної Африки, то починаючи з 2019 р. спостерігається зменшення його обсягів. Це пов'язане з тим, що країни Південної Африки розвивають свою логістичну інфраструктуру та займають все більш міцні політичні та економічні позиції в регіоні, що дозволяє їм знаходити необхідні ресурси в межах африканського регіону. Загалом, незважаючи на розміщення в межах регіону такої країни, як ПАР, що є джерелом постачання для України золота, платини, алюмінію та мідних сплавів, на регіон приходить відносно невеликий відсоток від загального експорту та імпорту України. При цьому, ще у 2017 р. спостерігалася інша ситуація (табл. 2.3):

Таблиця 2.3

Обсяги українського експорту та імпорту у Південній Африці в співвідношенні з загальним обсягом зовнішньої торгівлі в африканському регіоні за 2017-2021 рр. (%)

Рік	Обсяги зовнішньої торгівлі з Південною Африкою (тис. дол. США)		Загальні обсяги зовнішньої торгівлі з країнами Африки (тис. дол. США)		Співвідношення обсягів зовнішньої торгівлі (%)	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
2017	80 307,3	181 926,1	4 047 700	719 000	1,98	25,3
2018	35 117,2	150 737,6	4 127 000	757 900	0,85	19,8
2019	49 591,0	86 601,5	4 971 500	819 200	0,99	10,5
2020	31 872,1	89 761,0	4 048 000	810 300	0,78	11,0
2021	23 624,3	98 387,8	5 626 800	1 213 100	0,41	8,1

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Проаналізувавши табл. 2.3. стає зрозумілим, що країни Південної Африки, з якими Україна вже має партнерські відносини, практично не потребують українських ресурсів. Це підтверджується тим, що в період з 2017 р. по 2021 р. відбулося зменшення обсягів експорту на 1,57%. Стосовно імпорту, то не зважаючи на зростання його обсягів з Південної Африки у період 2019-2021 рр., у

відсотковому відношенні до загального об'єму зовнішньої торгівлі з Африкою, спостерігається зменшення даного показника. Так, в період з 2017 р. по 2021 р. Україна почала імпортувати з Південної Африки на 17,2% менше товарів. Враховуючи зростання за цей період імпорту з Північної Африки, можна зробити висновок, що Україна робить більший акцент на співпрацю саме з тим регіоном Африки.

Загалом, за даними 2021 р. основним експортером та імпортером для України у Південній Африці, було визначено таку державу, як ПАР. На цю країну приходить 94,53% від всього експорту України до регіону та 96,5% імпорту (див. Додаток Б).

Таким чином, на кінець 2021 р. Україна мала торговельно-економічні відносини з п'ятьма країнами Південної Африки і зокрема вони полягали у імпорті продукції з даних держав, проте у 2022 р. була розроблена спеціальна стратегія по розширенню впливу України у межах всієї Африки. Для реалізації стратегії, першочергово було виокремлено 9 держав з якими планується посилювати співпрацю.

До числа цих країн також увійшла Замбія, що характеризується наявністю високих потреб у зернових культурах, соняшниковій олії, м'ясі та молочних продуктах. Крім того, ця держава потребує машини та обладнання для землеробства, гірничої промисловості та будівництва. Як результат, посилена співпраця з даною державою може посприяти тому, що відбудеться збільшення показника експорту з України в межах держав Південної Африки [30].

Найбільша кількість торговельних партнерів України в межах африканського регіону розміщується у Східній Африці (не включаючи департаменти Франції), а саме 11 країн. До їх числа входять наступні: Бурунді, Джибуті, Еритрея, Ефіопія, Кенія, Маврикій, Мадагаскар, Малаві, Сейшельські Острови, Сомалі, Уганда.

У представленому переліку наявні малі держави, які не здатні забезпечити себе всіма необхідними ресурсами, тому, змушені активно імпортувати необхідну їм продукцію. Результатом цього є те, що у торговельних відносинах Східної Африки

та України, спостерігається значне переважання експорту над імпортом (рис. 2.3.), що робить даний регіон максимально привабливим для нашої держави.

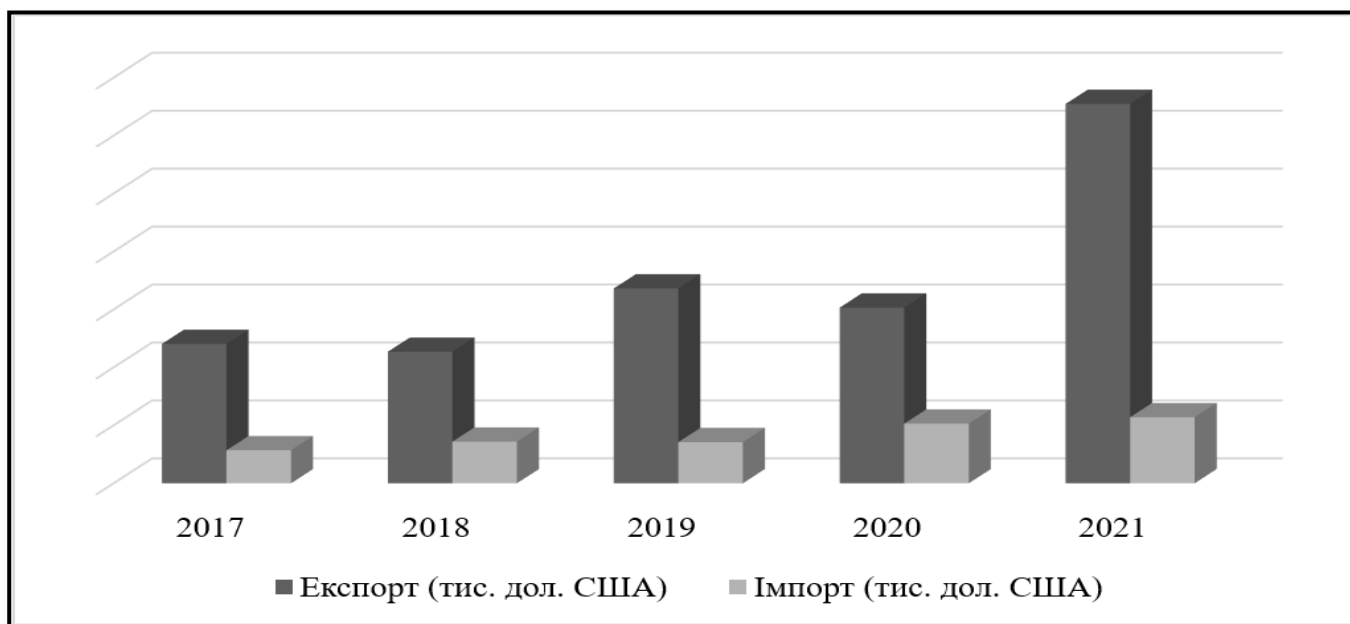

Рис. 2.3. Динаміка експортно-імпортних відносин України з державами Східної Африки за 2017-2021 рр., (тис. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Як можна побачити на рис. 2.3., обсяги експорту з України до країн Східної Африки динамічно зростають. Так, в період з 2017 р. по 2021 р. обсяги експорту з України до Східної Африки збільшилися на 172% (з 240,7 млн. дол. США до 654,7 млн. дол. США). Обсяги імпорту з країн Східної Африки до України також зростають, але набагато нижчими темпами. Загалом, показник імпорту в період з 2017 р. по 2021 р. виріс на 50%.

Незважаючи на наявність в Східній Африці великої кількості країн з якими Україна має торговельні відносини та явне переважання експорту над імпортом, Східна Африка за загальними обсягами зовнішньої торгівлі з нашою державою значно поступається Північній Африці. Так, на 2021 р. на даний регіон приходилося всього 11,6% від загального експорту до Африки та 9,4% від імпорту (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Обсяги українського експорту та імпорту у Східній Африці в співвідношенні з загальним обсягом зовнішньої торгівлі в африканському регіоні за 2017-2021 рр. (%)

Рік	Обсяги зовнішньої торгівлі зі Східною Африкою (тис. дол. США)		Загальні обсяги зовнішньої торгівлі з країнами Африки (тис. дол. США)		Співвідношення обсягів зовнішньої торгівлі (%)	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
2017	240 656,7	57 087,3	4 047 700	719 000	5,9	7,9
2018	227 027,0	71 939,8	4 127 000	757 900	5,5	9,4
2019	336 321,2	71 030,1	4 971 500	819 200	6,7	8,6
2020	303 173,4	102 988,5	4 048 000	810 300	7,4	12,7
2021	654 742,4	114 043,7	5 626 800	1 213 100	11,6	9,4

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

При цьому, стрімке зростання експорту українських товарів у Східній Африці відбулося у 2021 р. Так, всього за рік, з 2020 р. по 2021 р., обсяги експорту зросли на 115% (351 569,0 тис. дол. США). Така ситуація пояснюється кількома моментами:

1. Через пандемію COVID-19, активна фаза якої тривала у 2019-2020 рр., малі та острівні держави не мали можливість стабільно отримувати необхідну їм кількість продовольства, тому відразу після відкриття світових ринків та зняття обмежень на торгівлю, ці держави почали активні закупки. Для прикладу, експорт до Мадагаскару в період з 2020 р. по 2021 р. зріс більше ніж на 1000% (з 1 045,8 до 12 097,1 тис. дол. США).

2. Україна почала активно шукати нові ринки збуту своїх товарів у країнах Африки.

3. Україна почала активно розвивати логістичну сферу, що надало можливість зменшити витрати на транспортуванні та запропонувати східно-африканським партнерам більш вигідні умови для експорту товарів.

Загалом, на 2021 р. головним експортером української продукції в Східній Африці стала Ефіопія. На цю державу приходилося 42,5% від загального обсягу зовнішньої торгівлі з державами Східної Африки. А роль основного імпортера для

України у даному регіоні зайняла така країна, як Малаві, на неї прийшовся 51% від загального обсягу імпорту з регіону (див. Додаток В).

Таблиця 2.5

Співвідношення експорту та імпорту до загального обсягу зовнішньої торгівлі з країнами Східної Африки у 2021 році

(%)

Країна	Експорт	Імпорт
Бурунді	0,24	0,22
Джибуті	12,8	2,7
Еритрея	1,98	0,04
Ефіопія	42,5	6,36
Кенія	30,0	15,82
Маврикій	0,51	0,64
Мадагаскар	1,84	1,97
Малаві	0,03	51
Мозамбік	3,49	10,52
Руанда	0,15	0,73
Сейшельські острови	0,13	0,25
Сомалі	3,84	3,0
Уганда	2,35	6,55

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Як можна побачити, на такі держави, як Сейшельські острови, Руанда, Бурунді та Маврикій приходиться менше ніж по 1% з експорту та імпорту продукції у торговельних відносинах з Україною. Це можна пояснити тим, що ці держави входять до категорії малих, тому на їх територіях проживає відносно невелика кількість людей, і відповідно, немає потреби в експорті такої ж кількості продукції як, наприклад, до Ефіопії. Стосовно ситуації з імпортом, то в межах даних країн відсутня та продукція яка є необхідною для України або яку наша держава не може придбати на більш вигідних умовах.

Також варто відмітити, що у 2022 р. Україна припинила всі торговельно-економічні відносини з Еритреєю. Таке рішення державної влади було викликано тим, що Еритрея під час російсько-української війни підтримала Росію, не визнавши дії даної держави терористичними та порушуючими всі закони війни. [49]

Таким чином, торговельні відносини України з державами Східної Африки приносять нашій країні додаткові кошти до бюджету. І хоча ці кошти значно менші, аніж при торгівлі з країнами Північної Африки, це все одно великий плюс для економіки України, особливо в умовах війни.

Наступний регіон для аналізу – Західна Африка. В межах цього регіону, Україна активно співпрацює з 14 державами. До їх складу входять наступні країни: Бенін; Буркіна-Фасо; Гамбія; Гана; Гвінея; Кабо-Верде; Кот-д’Івуар; Ліберія; Малі; Нігер; Нігерія; Сенегал; Сьєрра-Леоне; Того.

Відносини України з даними державами мають неоднорідний характер. Так, наприклад, Нігерія та Кот-д’Івуар є привабливими для України за рахунок можливості імпорту в них багатьох ресурсів, зокрема: нафти, газу та какао. Проте, через надмірну корумпованість, а також низьку продуктивність та низький рівень розвитку держав, Україна віддає перевагу імпорту цієї продукції в країнах Північної Африки. В свою чергу, така держава як Сьєрра-Леоне, зазнала великих збитків від громадянської війни та епідемії ВІЛ/СНІДУ, що серйозно пошкодило її економіку та зменшило привабливість для інших держав.

Інші країни Західної Африки не мають достатньої кількості ресурсів для експорту продукції і самі виживають за рахунок імпорту, при цьому, часто зіштовхуючись з проблемами бідності, безробіття та низької якості життя. Як результат, у відносинах України з державами даного регіону спостерігається переважання експорту над імпортом (див. Рис. 2.4.).

Як можна побачити на рис. 2.4. торговельні відносини між Україною та Західною Африкою характеризуються стабільним зростанням. Так, в період з 2017 р. по 2021 р. обсяги експорту до даного регіону збільшилися на 92,6% (389 386,7 тис. дол. США). Однак, у період 2021-2022 рр. спостерігалось зниження обсягів експорту, що було пов’язано з початком пандемії COVID-19.

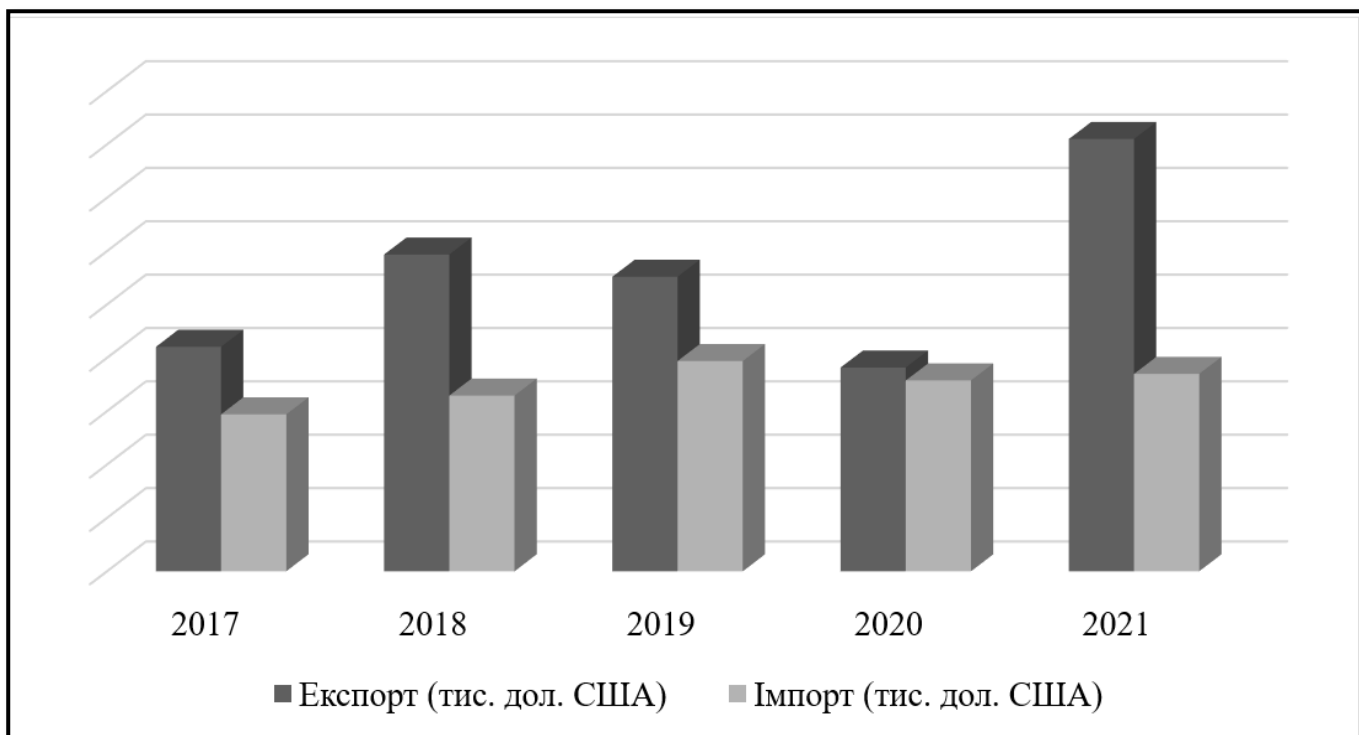

Рис. 2.4. Динаміка експортно-імпортних відносин України з державами Західної Африки за 2017-2021 рр., (тис. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Обсяги імпорту з країн Західної Африки також стабільно збільшуються, проте темпи їх зростання набагато нижчі. Так, в період з 2017 р. по 2021 р. обсяги імпорту Україною західноафриканської продукції зросли на 25,7% (75 734,9 тис. дол. США).

Загалом, у 2021 р. на країни Західної Африки приходилося 14,3% від всього експорту Україною до Африки та 30,4% від всього імпорту африканських продуктів (див. Табл. 2.6).

Отже, як видно з табл. 2.6., незважаючи на зростання обсягів імпорту з країн Західної Африки у період 2017-2022 рр., у відсотковому відношенні до загальних обсягів імпорту з Африки, у цьому регіоні спостерігається зниження даного показника. Так, ще у 2017 р. з країн Західної Африки імпортувалося 40,9% всієї африканської продукції, а вже у 2021 р., цей відсоток склав 30,4%, тобто на 10,5% менше. Така ситуація пояснюється укріпленням торговельно-економічних відносин з країнами Північної Африки.

Таблиця 2.6

Обсяги українського експорту та імпорту у Західній Африці в співвідношенні з загальним обсягом зовнішньої торгівлі в африканському регіоні за 2017-2021 рр. (%)

Рік	Обсяги зовнішньої торгівлі з Західною Африкою, (тис. дол. США)		Загальні обсяги зовнішньої торгівлі з країнами Африки, (тис. дол. США)		Співвідношення обсягів зовнішньої торгівлі, (%)	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
2017	420 647,5	294 183,2	4 047 700	719 000	10,3	40,9
2018	593 597,3	329 292,7	4 127 000	757 900	14,3	43,4
2019	551 930,7	393 927,4	4 971 500	819 200	11,1	48,0
2020	381 806,3	357 612,1	4 048 000	810 300	9,4	44,1
2021	810 034,2	369 918,1	5 626 800	1 213 100	14,3	30,4

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Аналізуючи дані Державної служби статистики України за 2021 р., можна виокремити, що найбільшим імпортером української продукції в межах Західної Африки є Нігерія. На цю державу припадає 23,2% від всього експорту Західної Африки. В свою чергу, країною з якої Україна імпортує найбільшу кількість продукції в регіоні, є Гвінея. На цю державу припадає 37,9% всього імпорту в Україну із Західної Африки (див. Додаток Г).

На основі представленої інформації можна зробити висновок, що основними імпортерами української продукції в межах Західної Африки окрім Нігерії є також Гана та Сенегал (на ці держави приходить більше ніж по 10% всієї продукції, що експортується до регіону). Основні країни-експортери продукції до України – Гана, Гвінея та Малі.

Останній регіон для аналізу – Центральна Африка. Він вміщує в себе 8 країн-партнерів України: Анголу, Габон, Демократичну Республіку Конго, Екваторіальну Гвінею, Камерун, Конго, Центральноафриканську Республіку та Чад. Цей регіон вважається одним із найменш розвинених на території всієї Африки, адже не має ресурсів для розвитку промисловості. Мешканці країн Центральної Африки в

основному займаються сільським господарством і в переважній більшості знаходяться на межі бідності.

Таблиця 2.7

Співвідношення експорту та імпорту до загального обсягу зовнішньої торгівлі в Західній Африці з країнами-партнерами України у 2021 році

(%)

Країна	Експорт (%)	Імпорт (%)
Бенін	6,28	0,004
Буркіна-Фасо	3,68	0,049
Гамбія	4,31	0
Гана	21,18	34,71
Гвінея	2,19	37,95
Кабо-Верде	0,21	0,051
Кот-д'Івуар	12,26	22,37
Ліберія	1,17	0
Малі	4,27	18,94
Нігер	0,21	0,0024
Нігерія	23,26	2,23
Сенегал	15,79	0,64
Сьєрра-Леоне	0,78	0,032
Того	4,35	0,0010

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Відсутність необхідних ресурсів, змушує країни цього регіону активно імпортувати продукцію з інших держав, у тому числі і з України. Як результат, у торговельних відносинах України з державами Центральної Африки спостерігається значне переважання експорту над імпортом (див. Рис. 2.5.).

Як можна побачити на рис. 2.5., торговельні відносини України з державами Центральної Африки не є стабільними. Так, незважаючи на зниження обсягів експорту української продукції в період з 2018 р. по 2020 р., все одно в досліджуваний період відбулося зростання загальних обсягів експорту на 158,9% (116 986,3 тис. дол. США). При цьому, основний ріст обсягів експорту припав саме на 2021 р., коли Україна взяла курс на укріплення торговельних відносин з державами Африки.

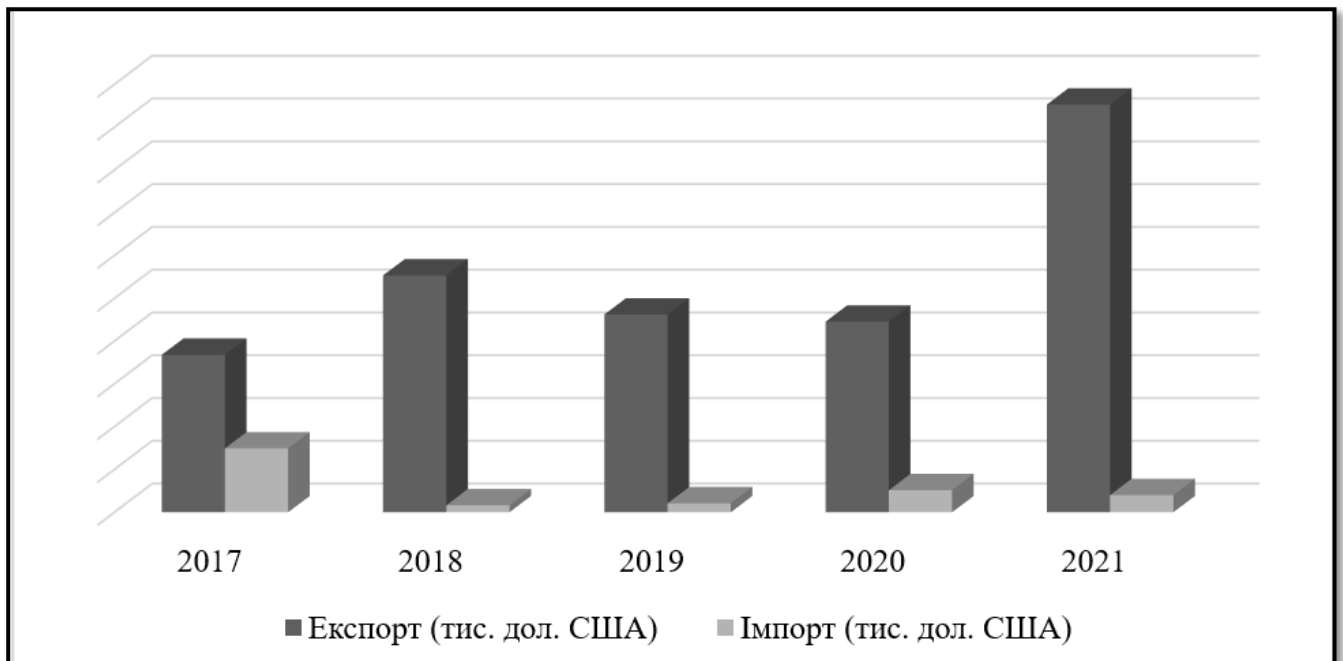

Рис. 2.5. Динаміка експортно-імпортних відносин України з державами Центральної Африки за 2017-2021 рр., (тис. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Імпорт до України товарів з Центральної Африки також виділяється відсутністю стабільності. Загалом, в період з 2017 р. по 2021 р., обсяги імпорту до України з держав Центральної Африки знизилися на 73,1% (21 825,7 тис. дол. США).

Це свідчить про те, що Україна віддає перевагу імпорту продукції з інших африканських регіонів, зокрема з Північної Африки, яка характеризується набагато більш стабільним економічним станом та має високий рівень інфраструктури, достатню кількість доріг, мостів, аеропортів та енергетичних мереж, чого не достає Центральній Африці.

Загалом, у 2021 р. на країни Центральної Африки приходилося 3,3% від загального обсягу експорту до Африки з України та 0,66% від загального обсягу імпорту (табл. 2.8):

Таблиця 2.8

Обсяги українського експорту та імпорту у Центральній Африці в співвідношенні з загальним обсягом зовнішньої торгівлі в африканському регіоні за 2017-2021 рр.

(%)

Рік	Обсяги зовнішньої торгівлі зі Східною Африкою, (тис. дол. США)		Загальні обсяги зовнішньої торгівлі з країнами Африки, (тис. дол. США)		Співвідношення обсягів зовнішньої торгівлі, (%)	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
2017	73 599,8	29 846,0	4 047 700	719 000	1,8	4,1
2018	110 681,1	3 253,2	4 127 000	757 900	2,6	0,4
2019	92 440,7	4 182,5	4 971 500	819 200	1,8	0,5
2020	89 096,2	10 330,3	4 048 000	810 300	2,2	1,2
2021	190 586,1	8 020,3	5 626 800	1 213 100	3,3	0,66

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Отже, проаналізувавши табл. 2.8., стає зрозумілим, що в досліджуваній період Україна почала доставляти до Центральної Африки набагато більше товарів. Так, у 2017 р. на цей регіон приходилося всього 1,8% від загального обсягу експорту українських товарів до Африки, а у 2021 р. цей показник вже склав 3,3%, тобто, відбулося зростання на 1,5%.

На 2021 р. найбільшим експортером українських товарів у Центральній Африці був Камерун, на нього прийшовся 61% від всього експорту до регіону. В свою чергу, найбільша кількість імпортованих Україною товарів у Центральній Африці була з Демократичної Республіки Конго. На цю державу прийшлося 79,8% всього імпорту України з даного регіону (див. Додаток Д).

На основі представленої інформації, можна виокремити, що основними імпортерами українських товарів у Центральній Африці є Ангола, Габон та Камерун, адже на кожну з цих держав приходиться більше ніж 10% від загального обсягу експорту України до цього регіону. В свою чергу, основними державами

експортерами товарів до України є, вже відмічена, Демократична Республіка Конго та також Камерун.

Таблиця 2.9

Співвідношення експорту та імпорту до загального обсягу зовнішньої торгівлі в Центральній Африці з країнами-партнерами України у 2021 році

(%)

Країна	Експорт (%)	Імпорт (%)
Ангола	11,58	0
Габон	10,25	0,38
Демократична Республіка Конго	7,60	79,81
Екваторіальна Гвінея	1,32	0,0049
Камерун	61,08	10,64
Конго	5,85	3,05
Центральноафриканська Республіка	0,74	6,07
Чад	1,53	0,021

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Таким чином, на основі отриманої інформації по окремим регіонам Африки, можна зробити висновок, що в період з 2017 р. по 2021 р. торговельно-економічні відносини України з Африкою динамічно зростають. Загалом, у 4 з 5 регіонів Африки у торговельних відносинах з Україною спостерігається переважання експорту над імпортом, що вказує на наявність попиту на українську продукцію, а це означає зростання доходів українських товаровиробників та валютних надходжень до країни. Саме тому, для подальшого зростання обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та Африкою необхідно реалізовувати стратегії, направлені на зміцнення відносин з державами цього регіону.

Наразі, в Україні вже досить міцні відносини з країнами Північної Африки, адже на них приходиться 69% всієї продукції, що експортується Україною до Африки та 50% тих продуктів, що поставляються з Африки до України.

2.2. Основні товарні групи та структура експортно-імпортних операцій між Україною та країнами Африки

Досліджуючи структуру експортно-імпортних відносин України та держав Африки, можна помітити певні відмінності в залежності від регіонів. Проте, загалом спостерігається підвищення попиту на такі продукти як пшениця, кукурудза, рослинні олії та цукор. В менших обсягах до країн Африки також експортуються фрукти та овочі, м'ясо, молочні продукти та риба [25].

Так, наприклад, У 2021 р. одним із найпопулярніших українських товарів у Африці була саме пшениця, адже держави даного регіону своїм внутрішнім виробництвом не здатні покрити весь попит на зерно, тому 70% споживаного зерна, імпортується з інших держав, в тому числі і з України.

Так, звертаючись до даних Державної міграційної служби України, можна відмітити, що у 2021 р. більше половини африканських держав, купували українську пшеницю, а експерти робили прогнози, що до кінця 2029 р. Україна зможе виробляти близько 34 млн. тон пшениці в рік, що буде дорівнювати 4,1% від всього світового виробництва і зробить нашу державу важливим світовим експортером даної продукції. А поліпшуючи власні позиції на світовому ринку зерна, Україна вже протягом найближчих 10 років повинна була увійти у 5-ку країн – провідних експортерів зернових [21, с. 33].

У ТОП-10 найбільших споживачів пшениці в африканському регіоні увійшли такі країни, як Єгипет, Алжир, Марокко, Ефіопія, Нігерія, ПАР, Судан, Туніс, Кенія та Лівія. При цьому, Україні в ході торговельних відносин вдалося задовольнити попит у пшениці в 9-ти країнах з 10 (див. Рис. 2.6.). Особливо залежними від української пшениці є такі держави як Лівія, Туніс та Ефіопія, в них Україна покриває більше ніж 30% потреб у пшениці [24].

Загалом, на ці 10 держав приходилося 94,61% від всього обсягу пшениці, яка у 2021 р. експортувалася до Африки, ще 5,39% експорту української пшениці припали на такі держави, як: Габон - 0,039%; Еритрея – 0,43%; Мадагаскар – 0,43%; Демократична Республіка Конго – 0,079%; Буркіна-Фасо – 0,039%; Малі – 0,13%;

Кот-д'Івуар – 0,13%; Уганда – 0,62%; Сомалі – 0,58%; Мозамбік – 0,83%; Сенегал – 0,10%; Гана – 0,52%; Камерун – 0,42%; Ангола – 0,29%; Судан – 0,70%.

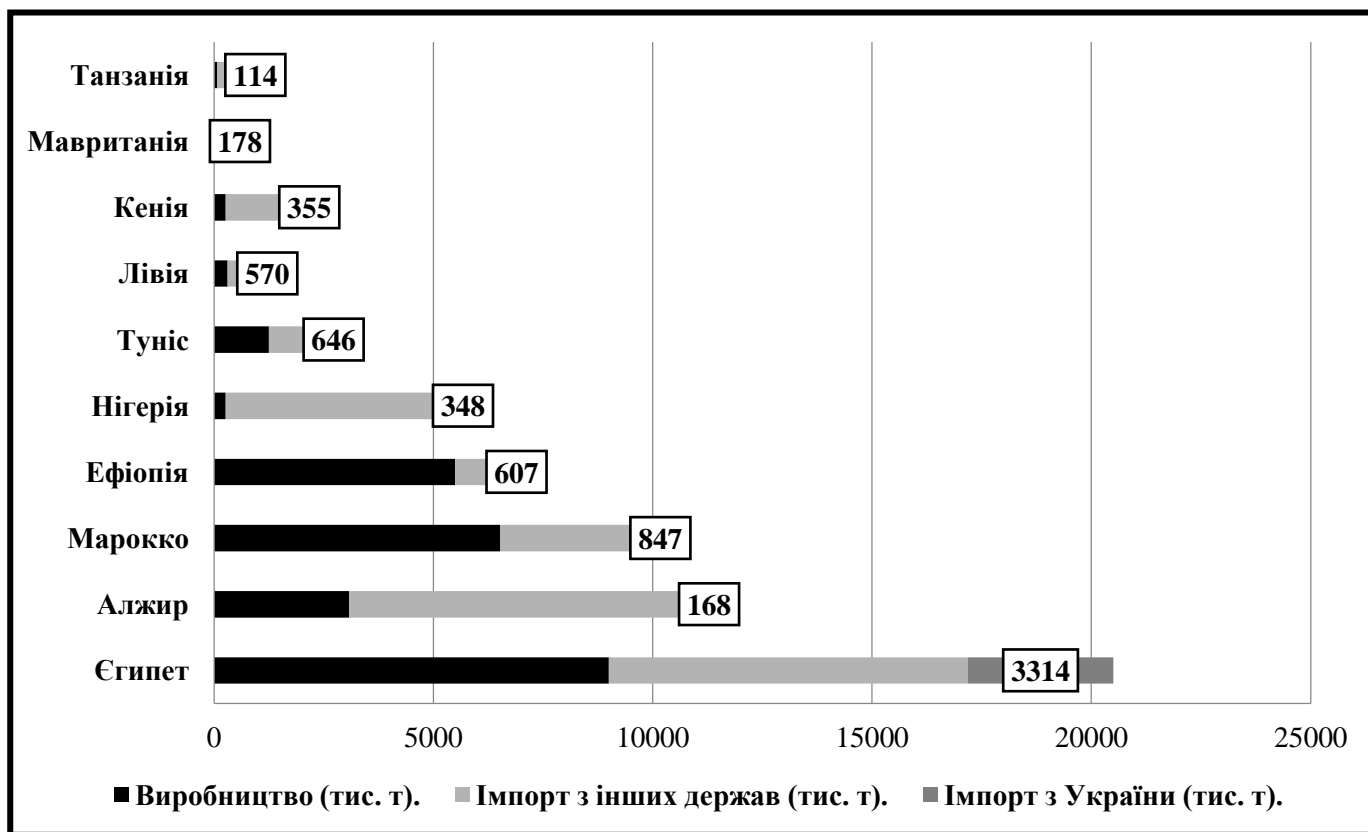

Рис. 2.6. ТОП-10 країн споживачів української пшениці в Африці та їх структура споживання, (тис. т).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної міграційної служби України.

Наступною культурою, яка імпортується країнами Африки є кукурудза. На відміну від пшениці, основна частина країн Африки повністю не покладається на імпорт кукурудзи, а віддає перевагу власному виробництву. Так, на 2021 р. тільки у 14 країн Африки частка імпорту у споживанні кукурудзи складала понад 18% власних потреб. Така ситуація пояснюється тим, що кукурудза входить у трійку культур-лідерів за обсягами вирощування в межах африканського регіону [12, с. 3].

Основними країнами імпортерами кукурудзи стали Єгипет, Алжир, Туніс та Гана. Так, на Єгипет приходить 62,51% всієї кукурудзи, що експортується Україною до Африки (рис. 2.7.):

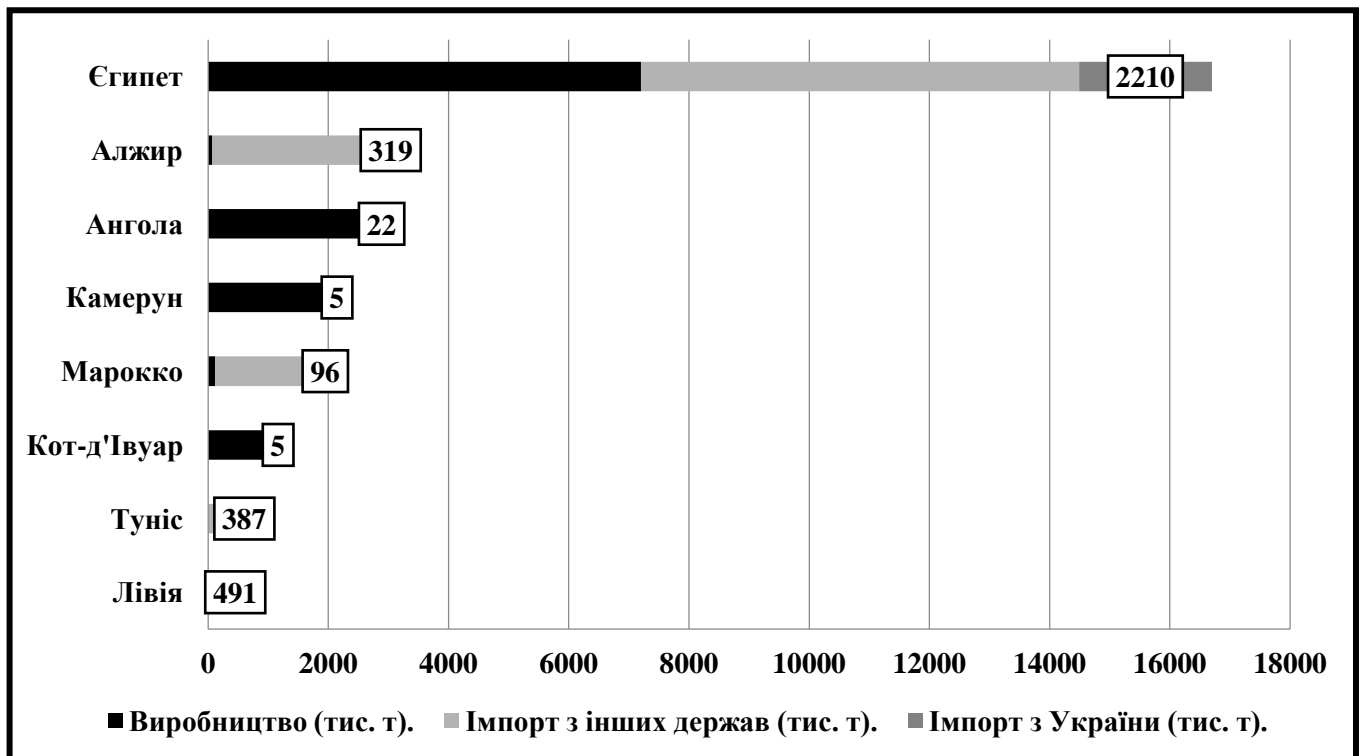

Рис. 2.7. Країни-споживачі української кукурудзи в Африці та їх структура споживання, (тис. т).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної міграційної служби України.

Окрім продовольства, країни Африки імпортують з України руди, шлаки та золу, мінеральні палива, продукти неорганічної хімії, вироби із шкіри, дерева та соломи, недорогоцінні метали, електричні машини, літальні апарати та засоби наземного транспорту (окрім залізничного).

Проте, на сьогоднішній день у структурі українського експорту до держав Африки спостерігається явний дисбаланс. Так, продукти рослинницького та тваринницького походження користуються набагато більшою привабливістю на африканських ринках ніж різноманітні машини та обладнання. При цьому, співвідношення рослинницької та тваринницької продукції в межах регіону також є неоднорідним. Зокрема, на продукти рослинництва приходиться близько 70% експорту, а на продукти тваринництва близько 30%.

На явний дисбаланс і між експортом пшениці, кукурудзи та інших зернових культур. Так, на пшеницю та кукурудзу приходиться близько 60% експорту, а на інші зернові культури залишається 40%. Крім того, щорічно Україна експортує до країн

Африки приблизно однакову кількість пшениці та кукурудзи, що пояснюється неможливістю вітчизняних сільгоспвиробників виробляти більшу кількість продукції через застарілість технічного обладнання [5, с. 92].

Стосовно імпорту африканської продукції до України, то тут основними статтями закупок виступає продовольство та паливні ресурси, зокрема нафта та нафтопродукти.

Імпорт продовольства з точки зору продукції та торговельних партнерів є досить диверсифікованим, так, серед найбільш популярних для України африканських товарів можна виокремити рибу, тютюн, алкоголь, пальмову олію, цитрусові, сири, виноград, банани, шоколад та каву.

Згідно з показниками Державної міграційної служби України, у 2021 р. Україною було імпортовано з Африки продовольства на наступні суми:

- какао-продукти – 110 млн. дол. США;
- тютюнові вироби – 75 млн. дол. США;
- цитрусові – 52 млн. дол. США;
- кава – майже 14 млн. дол. США;
- екзотичні фрукти – 10 млн. дол. США [24].

Враховуючи ці показники стає зрозумілим, що Україна, незважаючи на переважання експорту над імпортом, характеризується досить високим рівнем залежності від продуктів африканського походження, таких які не виробляються в Україні. Проте ця залежність не є критичною.

Зокрема, наша держава намагається будувати міцні торговельні відносини з такими країнами, як Кот-д'Івуар та Гана, оскільки вони є головними постачальниками до України какао-бобів, какао-пасти та какао-порошку. Лише на ці дві країни припадає близько 80% імпорту представленої продукції з різних регіонів Африки.

У торговельних відносинах з державами Африки яскраво простежується і залежність України від такої держави як Малаві, оскільки на неї припадає 25% всього українського імпорту тютюнових виробів. Цитрусові в основному

закупаються Україною у таких державах як Єгипет та ПАР і на них приходиться більше ніж 20% експорту даної продукції до України [12, с. 4].

Для більш детального розгляду основних напрямків експорту та імпорту між Україною та державами Африки, варто розглянути особливості зовнішньої торгівлі конкретними продуктами за 2021 р. на прикладі головних експортерів та імпортерів окремих регіонів Африки.

Перший регіон для розгляду – Північна Африка. Головним імпортером української продукції в цьому регіоні є Єгипет, головний експортер для України – Лівія.

У ТОП-10 продуктів, які експортуються Україною до Єгипту, входять наступні:

- живі тварини (свині, кури, індички, качки, велика рогата худоба);
- м'ясо та їстівні субпродукти;
- овочі (цибуля, часник, картопля, морква);
- зернові культури;
- жири та олії тваринного або рослинного походження;
- залишки і відходи харчової промисловості;
- тютюн та промислові замінники тютюну;
- руди, шлаки і зола;
- чорні метали;
- вироби з чорних металів.

Розглядаючи перераховану продукцію у відсотковому співвідношенні, можна побачити, що в 2021 р. основна частка закупівель Єгипту з України, приходилася саме на зернові культури – 71,29% (див. Табл. 2.10).

При цьому, на представлені товари приходиться 96,51% від всього експорту України до Єгипту, хоча загальний перелік експортованих товарів нараховував 79 різних категорій.

В свою чергу, Україна імпортує з Єгипту велику кількість їстівних плодів та горіхів, а також мінеральні палива, нафту і продукти її перегонки. На кожен з цих позицій приходиться більше ніж 25% від загального обсягу імпорту товарів з Єгипту

у 2021 р. Загалом, на ТОП-10 товарів, що закупаються в Єгипті, приходиться 79,67% всього обсягу імпорту, хоча він нараховує 58 різних категорій товарів.

Таблиця 2.10

Структура експорту і імпорту в зовнішньоекономічній торгівлі України
з Єгиптом в 2021 році

Експорт			Імпорт		
Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту	Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
Живі тварини	7 379,0	0,37	Їстівні плоди та горіхи	40 076,1	26,87
М'ясо та їстівні субпродукти	6 748,7	0,34	Мінеральні палива, нафта і продукти її перегонки	41 456,6	27,80
Овочі	7 842,0	0,40	Овочі	2 869,2	1,9
Зернові культури	1 386 442,4	71,29	Фармацевтична продукція	3 575,7	2,3
Жири та олії тваринного або рослинного походження	86 507,3	4,44	Добрива	3 297,1	2,2
Руди, шлаки і зола	90 439,5	4,65	Шкури	1 925,4	1,29
Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту	Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
Залишки і відходи харчової промисловості	16 679,0	0,85	Пластмаси, полімерні матеріали	8 882,3	5,95
Тютюн та промислові замінники тютюну	57 916,3	2,97	Одяг та додаткові речі для одягу, текстильні	4 235,7	2,84
Чорні метали	199 053,7	10,23	Чорні метали	3 182,7	2,13
Вироби з чорних металів	18 876,7	0,97	Електричні машини	9 539,8	6,39

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Експорт до цієї країни був більш різноманітний та включав в себе 96 категорій товарів, ТОП-10 з яких можна побачити у табл. 2.11:

ТОП-10 товарів експортованих Україною до Лівії у 2021 р.

Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
Живі тварини	1 215,0	0,25
М'ясо та їстівні субпродукти	2 253,3	0,48
Молоко та молочні продукти	2 318,9	0,49
Зернові культури	341 608,1	72,99
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	3 835, 1	0,81
Жири та олії тваринного або рослинного походження	47 569,7	10,16
Какао та продукти з нього	1 730,3	0,36
Готові продукти із зерна	11 960,9	2,55
Мінеральні палива, нафта і продукти її перегонки	4 138,3	0,88
Чорні метали	44 379,0	9,48

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.[25]

До числа категорій товарів, які як експортуються, так і імпортується Україною, увійшли овочі та чорні метали. В обох випадках, Єгипет закупає товарів на більшу грошову суму.

Наступною країною експортно-імпортні відносини з якою варто розглянути в рамках регіону Північна Африка, є Лівія. Так, у 2021 р. Україна імпортувала з цієї держави всього 2 категорії товарів – мінеральні палива, нафту і продукти її перегонки (99,91%) та деревину і вироби з деревини (0,09%) [26].

Загалом, на представлені у табл. 2.12. товари, приходиться 98,45% всієї продукції, яка у 2021 р. була експортована до Лівії. Головним товаром, який цікавив дану країну були зернові культури, олія та чорні метали. По потребам у Лівії, ситуація практично аналогічна з Єгиптом, що дає змогу зробити висновок, що саме цих категорій товарів більше всього потребують споживачі Північної Африки.

В межах Південної Африки буде розглянуто особливості зовнішньоекономічної торгівлі з такою державою, як ПАР, оскільки вона одночасно виступає як найбільшим імпортером українських товарів, так і найбільшим експортером своєї продукції до України в цьому регіоні. На відміну від розглянутих держав Північної

Африки, в межах ПАР спостерігається менший попит на зернові культури. Так, на їх імпорт приходиться всього 9,18% від загального обсягу, а переважаючим імпортним товаром є електричні машини, на які приходиться 16,84% від всього імпорту за 2021 р. Загалом, у цьому році з України до ПАР було експортовано 85 категорій товарів (табл. 2.12):

Таблиця 2.12

Товарна структура зовнішньоекономічної торгівлі України та ПАР за 2021 р.

Експорт			Імпорт		
Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту	Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	690,8	3,09	Їстівні плоди та горіхи	18 369,6	19,34
Овочі	3 424,4	15,33	Алкогільні та безалкогольні напої та оцет	2 271,6	2,39
Зернові культури	2 052,0	9,18	Руди, шлаки і зола	3 425,5	3,60
Цукор і кондитерські вироби з цукру	1 184,2	5,30	Мінеральні палива, нафта і продукти її перегонки	3 493,1	3,67
Готові продукти із зерна	694,5	3,10	Фармацевтична продукція	1 915,6	2,01
Різні харчові продукти	692,8	3,10	Шкури	31 195,1	32,85
Добрива	1 186,9	5,31	Чорні метали	5 027,4	5,29
Ядерні реактори, котли, машини	1 848,6	8,27	Ядерні реактори, котли, машини	4 867,3	5,12
Електричні машини	3 760,9	16,84	Нікель і вироби з нього	6 972,0	7,34
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	1 244,8	5,57	Засоби наземного транспорту крім залізничного	12 631,6	13,30

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Як можна побачити на табл. 2.12., найбільші обсяги імпорту України з ПАР припадають на шкури, їстівні плоди та горіхи і засоби наземного транспорту крім

залізничного. Загалом, на представлені товари приходиться 94,91% від усього обсягу товарів, які закупаються в межах ПАР, а на 2021 р. їх нараховувалося 85 категорій.

Порівнюючи експорт продукції до даного регіону з Північною Африкою, можна відміти, менший попит на продовольчі ресурси та більший попит на інноваційну продукцію і обладнання. Проте, враховуючи той факт, що Україна в своїй зовнішній торгівлі більше орієнтується на реалізацію продовольства, стає зрозумілим, чому в цьому регіоні імпорту перевищує експорт. В межах регіону Східної Африки буде розглянуто 2 держави – Ефіопію, як найбільшого імпортера української продукції та Малаві, як найбільшого експортера продукції до України. Розгляд варто почати саме з Ефіопії.

Так, на 2021 р. Ефіопія найбільше імпортувала таку продукцію, як зернові культури (57,98%) та чорні метали (36,62%). В свою чергу, імпорту України з Ефіопії в більшості своїй представлений такою продукцією, як чай та кава (84,38%). Загалом, у 2021 р. до Ефіопії було експортовано 77 категорій товарів, а до України імпортовано 64 категорії товарів. ТОП-10 товарів які були експортовані та імпортовані у рамках відносин Україна-Ефіопія, можна побачити у табл. 2.13.

Як можна побачити у табл. 2.13, за своїми потребами Ефіопія наближена до таких держав Північної Африки, як Єгипет та Лівія. У Малаві ситуація є трохи іншою.

Так, у 2021 р. Україна експортувала до Малаві наступні товари:

- молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед;
- вироби з чорних металів;
- інструменти, ножові вироби;
- ядерні реактори, котли, машини;
- оптичні та фотографічні прилади і апарати.

За своєю структурою така закупівля нагадує ПАР і в цьому випадку також спостерігається переважання суми імпорту до України над експортом. Орієнтуючись на цей момент, можна зробити висновок, що Малаві рухається в сторону отримання статусу технічно розвиненої країни, це підтверджується і тим фактом, що саме на ядерні реактори, котли і машини приходиться 54,86% всього імпорту з України.

Товарна структура в зовнішньоекономічній торгівлі України
та Ефіопії за 2021 р.

Експорт			Імпорт		
Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту	Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
Овочі	4 096,6	1,47	Овочі	7,1	0,09
Зернові культури	161 452,8	57,98	Кава, чай	6 126,2	84,38
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	1 952,3	0,70	Живі дерева та інші рослини	578,5	7,96
Різноманітна хімічна продукція	997,9	0,35	Насіння і плоди олійних рослин	30,6	0,42
Інші готові текстильні вироби	2 429,4	0,87	Пластмаси, полімерні матеріали	143,6	1,97
Чорні метали	101 994,0	36,62	Вироби з чорних металів	3,7	0,050
Літальні апарати	1 078,0	0,38	Вироби з каменю, гіпсу, цементу	1,3	0,017
Ядерні реактори, котли, машини	793,2	0,28	Текстильні вироби	138,3	1,9
Електричні машини	1 633,3	0,58	Трикотажний одяг	220,8	3,04
Жири та олії тваринного або рослинного походження	267,8	0,09	Продукти переробки овочів	7,5	0,10

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

В свою чергу, Україна закупає на території Малаві каву та чай, цукор та кондитерські вироби з цукру, тютюн та промислові замінники тютюну, та також ядерні реактори котли та машини. Основний обсяг імпорту припадає саме на тютюн та його замінники – 99,94% від всієї імпортованої з Малаві продукції у 2021 р.

У межах Західної Африки буде розглянуто таку державу, як Нігерія (найбільший імпортер української продукції в регіоні).

На 2021 р. основними статтями імпорту Нігерії з України були стандартні для Африки ресурси – зернові культури та чорні метали. Так, на закупівлю зерна було

виділено 46,63% від загального обсягу річного імпорту з України, на чорні метали прийшлося ще 40,16%. В свою чергу, головним товаром, який Україна імпортувала з Нігерії визнано мінеральні палива, нафту та продукти їх перегонки (46,27% від загального обсягу імпорту з Нігерії).

З топовими товарами у 2021 р., які закупалися нашою державою та Нігерією у 2021 р. можна ознайомитися у табл. 2.14:

Таблиця 2.14

Товарна структура зовнішньоекономічної торгівлі України та Нігерії за 2021 р.

Експорт			Імпорт		
Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту	Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	1 896,6	1,0	Їстівні плоди та горіхи	148,4	1,79
Зернові культури	87 872,6	46,63	Кава, чай	90,0	1,08
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	6 744,1	3,57	Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	59,5	0,72
Продукти з м'яса, риби	1 677,3	0,89	Насіння і плоди олійних рослин	1 207,0	14,61
Цукор і кондитерські вироби з цукру	3 931,5	2,08	Готові продукти із зерна	26,8	0,32
Різні харчові продукти	2 571,3	1,36	Різні харчові продукти	16,4	0,19
Алкогільні та безалкогольні напої та оцет	2 612,4	1,38	Пластмаси, полімерні матеріали	2 467,1	29,87
Мінеральні палива, нафта і нафтопродукти	686,7	0,36	Мінеральні палива, нафта і нафтопродукти	3 821,2	46,27
Чорні метали	75 676,5	40,16	Каучук, гума	331,7	4,01
Електричні машини	1 158,4	0,61	Оброблені пір'я	16,3	0,19

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Варто відмітити, що у зовнішній торгівлі України та Нігерії зустрічаються і однакові категорії товарів, зокрема, це продукція борошномельно-круп'яної

промисловості, різні харчові продукти, мінеральні палива, нафта та нафтопродукти. Дана ситуація може пояснюватися схожою ресурсною базою країн та споживчим попитом.

Особливості експортно-імпортних відносин України з державами Центральної Африки буде розглянуто на прикладі Камеруну. Так, у 2021 р. основними статтями експорту до цієї держави, як і до більшості вже розглянутих країн, були зернові культури (8,73% від всього експорту з України) та чорні метали (87,1%). В свою чергу, Україна активно закупала в межах Камеруну каву та чай (83,68% всього імпорту з Камеруну). З найбільш популярними товарами, які експортувалися та імпортувалися Україною в рамках торговельних відносин з Камеруном, можна ознайомитися у табл. 2.15. Серед спільних категорій закупівлю в Україні та Камеру можна виокремити овочі, їстівні плоди та горіхи, а також ядерні реактори, котли і машини.

Залучення Організації Об'єднаних Націй (ООН) до допомоги Африці є важливим аспектом світового розвитку та глобальної співпраці. У цьому контексті Україна, як член ООН, бере активну участь у різних програмах та ініціативах, спрямованих на підтримку розвитку країн Африки.

ООН (Організація Об'єднаних Націй) має кілька програм і договорів, спрямованих на допомогу Африці та залучення країн для цих цілей. Одним з найважливіших документів є "Міленійські цілі розвитку" (Millennium Development Goals - MDGs), які були прийняті в 2000 році та діяли до 2015 року.

MDGs були направлені на досягнення восьми ключових цілей розвитку, включаючи боротьбу з бідністю та голодом, поліпшення освіти, здоров'я та рівення статей, забезпечення сталого розвитку тощо. В рамках цих цілей, ООН та її агенції співпрацюють з країнами, включаючи Україну, для реалізації проектів та програм в Африці.

ООН також має інші програми, такі як "Цілі сталого розвитку" (Sustainable Development Goals - SDGs), які були прийняті в 2015 році та спрямовані на досягнення 17 цілей розвитку до 2030 року. Ці цілі також включають багато аспектів

розвитку, включаючи боротьбу з бідністю, забезпечення якісної освіти, сталого економічного зростання, зменшення нерівностей тощо.

Таблиця 2.15

Популярні товари в зовнішньоекономічній торгівлі України
та Камеруну за 2021 р.

Експорт			Імпорт		
Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту	Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
М'ясо та їстівні субпродукти	100,9	0,08	Кава, чай	714,2	83,68
Овочі	549,0	0,47	Овочі	4,9	0,57
Їстівні плоди та горіхи	198,3	0,17	Їстівні плоди та горіхи	91,7	10,74
Різні харчові продукти	251,9	0,21	Насіння і плоди олійних рослин	7,1	0,83
Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту	Категорія товару	Вартість (тис. дол. США)	Відсоток до загального обсягу експорту
Жири та олії тваринного або рослинного походження	1 577,0	1,35	Пластмаси, полімерні матеріали	5,8	0,67
Чорні метали	101 429,4	87,1	Одяг та додаткові речі до одягу, текстильні	0,6	0,07
Електричні машини	170,9	0,14	Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,8	0,09
Ядерні реактори, котли, машини	107,4	0,09	Ядерні реактори, котли, машини	7,2	0,84
Зернові культури	10 167,2	8,73	Твори мистецтва	2,8	0,32
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	1 222,3	1,04	Деревина і вироби з деревини	15,0	1,75

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Україна, як член ООН, може брати участь в різних програмах та ініціативах для підтримки Африки. Вона може вносити фінансовий внесок у фонди ООН, відправляти фахівців для участі в проектах розвитку, надавати технічну та гуманітарну допомогу, а також співпрацювати з іншими країнами для реалізації спільних проектів.

Так, наприклад, Україна брала участь у декількох програмах та ініціативах ООН для допомоги Африці. Одна з таких програм - це "Програма розвитку ООН" (United Nations Development Programme - UNDP), яка має широкий спектр проектів та ініціатив для підтримки розвитку країн, включаючи країни Африки. Україна підтримує UNDP через фінансовий внесок та відправку фахівців для участі в проектах.

Отже, Африка є досить привабливим ринком для України, оскільки потребує саме тієї продукції, якою багата наша держава. Так, вже на сьогоднішній день, саме Україна постачає до Африки близько 70% зернових культур. Проте, наразі наявна серйозна проблема з логістикою, адже через військові дії на території України, морські шляхи є перекритими, що ускладнює процес експорту української продукції до Африки. А через регулярні потрапляння російських ракет та снарядів на поля, засіяні пшеницею, кукурудзою та ячменем, Україна втрачає можливість експортувати такі самі обсяги зернових культур, як і до початку війни.

2.3. Перешкоди розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки

Незважаючи на те, що вже протягом декількох років Україна ефективно реалізує стратегії направлені на укріплення торговельно-економічних відносин з державами Африки, існує ціла низка проблем, які перешкоджають активному розвитку цих відносин. До числа цих проблем входять наступні:

- відсутність розвинутої інфраструктури;
- складна логістика;

- інституційна забезпеченість економічних відносин;
- нестабільна і складна економічна ситуація;
- нестача інформації про можливості країни;
- ментальні перепони;
- політична нестабільність;
- високі тарифи та бюрократичні перешкоди;
- відсутність безпечних та ефективних механізмів захисту інвестицій;
- недостатня підготовка кадрів;
- відсутність договірних відносин та угод.

Війна в Україні має безпосередній вплив на різні аспекти суспільного життя, включаючи торгівлю з країнами Африки. Ось деякі можливі перешкоди, з якими зіткнулися українські компанії при здійсненні торгівлі з країнами Африки через війну:

Загострення політичної ситуації: Війна в Україні створює нестабільну політичну ситуацію, яка може призвести до зниження довіри до українських підприємств та втрати можливих партнерів з країн Африки. Підприємства з інших країн можуть бути обережні при встановленні нових торгових зв'язків або продовженні існуючих через невизначеність і ризик.

Зменшення зовнішньоекономічного співробітництва: Війна може призвести до зменшення обсягів зовнішньоекономічного співробітництва між Україною та країнами Африки. Наступними наслідками можуть бути обмеження в торговельних угодах, введення тарифів та інших торговельних бар'єрів, які ускладнюють здійснення бізнесу та знижують конкурентоспроможність українських підприємств.

Закриття ринків: Загострення військового конфлікту може призвести до закриття ринків країн Африки для українських товарів і послуг. Українські підприємства можуть втратити доступ до цінних ринків збуту, що негативно позначиться на їхній прибутковості та розвитку.

Транспортні обмеження: Війна може призвести до обмежень у транспортній інфраструктурі, яка є необхідною для здійснення торгівлі. Зниження потоку товарів і

послуг через перешкоди на дорогах, зупинку залізничного та морського транспорту можуть ускладнити поставки товарів до країн Африки та зворотно.

Виокремивши всі наявні проблеми, що перешкоджають розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Африкою, варто розглянути їх більш детально, розпочавши з відсутності розвинутої інфраструктури. Так, ряд африканських держав, зокрема з Центральної Африки, характеризуються відсутністю на своїй території розвинутої транспортної мережі, телекомунікацій та іншої інфраструктури, яка може бути задіяна в ході торговельних відносин. Як результат, Україна навіть при своєму найбільшому бажанні, не може транспортувати продукцію до цих регіонів. Єдиний вихід це вкладатися у розвиток в даних країнах транспортної інфраструктури і після цього укріплювати в цих державах торговельні відносини.

Наступна проблема полягає в тому, що країни Африки розвиваються досить нерівномірно, тому низка африканських держав навіть у 2023 р. знаходиться за межею бідності. Ці держави не мають своїх продовольчих ресурсів та виробництв, які б приносили їм необхідні кошти. Співробітництво з такими державами економічно неефективне і не принесе Україні жодних плюсів, тому наша держава віддає перевагу торгівлі з африканськими країнами з розвинутою економікою (Єгипет, Алжир, Туніс).

Проблема недостатності знань про можливості країни полягає в тому, що українськими експортерами дуже мало уваги приділяється вивченню вподобань та потреб африканських ринків, що стає значною перешкодою в створенні міцних торговельних відносин з різними державами Африки. Для того, щоб вирішити це питання та максимально закріпитися на африканських ринках, українські виробники, на думку експертів, повинні розуміти цей ринок, мати поняття про його експортно-імпорتنу структуру, споживчі та регіональні властивості кожної країни, купівельну спроможність та рівень конкуренції. Причому, ці дані повинні регулярно оновлюватися.

На фоні нерозуміння особливостей африканського ринку та потреб його споживачів, розвиток торговельно-економічних відносин України та Африки

супроводжується ментальними перепонами. Так, українські експортери дуже часто просто очікують безпосереднього звернення до них зі сторони імпортерів, не прикладаючи жодних зусиль навіть для реклами своєї продукції та пошуку найбільш безпечних та зручних виходів на африканський та взагалі світовий ринок [27].

Ще одна проблема полягає у відсутності в межах регіону політичної стабільності. Зокрема, деякі країни Африки характеризуються дуже частими громадянськими війнами, що негативно впливає на бізнес-середовище та знижує зацікавленість українських компаній у розвитку торгівлі з даними державами. Так, Лівія, Судан та Конго до сьогоднішнього дня намагаються повністю відновити свою економіку, яка значно постраждала через внутрішні конфлікти. Політична нестабільність на 2023 р. спостерігається і в Україні. На жаль, через дії країни-агресора, наша держава не може гарантувати стабільні поставки продовольства до Африки, що змушує африканські держави шукати для себе інших партнерів.

Формування або закріплення торговельно-економічних відносин з рядом африканських держав також може викликати в Україні певні труднощі через занадто високі тарифи на імпорт товарів. До таких держав наразі входять Нігерія, Кенія та Ефіопія. Не зважаючи на те, що у 2021 р. обсяги торгівлі України та даних держав були на досить високому рівні, багато торговельних операцій супроводжувалися корупцією. Для прикладу, у 2016 р. українська фармацевтична компанія «Юрія-Фарм» протягом шести місяців намагалася отримати ліцензію для виходу на кенійський ринок, але досягти цього їй вдалося лише після зустрічі з міністром охорони здоров'я Кенії. Що цікаво, оформлення патенту після цієї зустрічі зайняло всього 20 хвилин, що вказує на надмірну бюрократію в цій державі та корумпованість працівників, адже у випадку грошової винагороди, ліцензії оформлюються набагато швидше [30].

Серйозною проблемою в укріпленні торговельно-економічних відносин між Україною та Африкою є і відсутність безпечних та ефективних механізмів захисту інвестицій. Українські підприємства, які інвестують у країни Африки, можуть зіткнутися з ризиком недотримання контрактів, порушення прав інтелектуальної

власності, корупції та інших проблем. Відсутність механізмів захисту інвестицій ускладнює розвиток бізнесу та інвестиційних проектів.

Також проблеми викликає недостатня підготовка кадрів. Для ефективного розвитку торгівлі та інвестицій між Україною та країнами Африки необхідна належна кваліфікація фахівців зі знанням законодавства, міжнародних стандартів та вимог щодо експорту та імпорту товарів, а також здатності до ведення бізнесу в африканських країнах. Особливо актуальною ця проблема стала з 2018 р., коли в африканських країнах збільшилася кількість українських посольств, але було недостатньо дипломатів та фахівців з економіки. Для прикладу, в посольстві України в Сенегалі на 2018 р. працювало лише 3 людини і жодна з них не була професійним економістом [29].

Подібна ситуація пояснюється застарілими поглядами українців на африканський регіон. Так, вважаючи країни Африки недостатньо розвиненими, а роботу в межах цих держав – низькопрестижною, українські фахівці відмовляються займати посади в цих регіонах, навіть при високому рівні заробітної плати. Як результат, українські посольства в межах африканських країн можуть протягом декількох років функціонувати з відкритою вакансією на посаду посла у режимі «хабів», тобто, коли під сферу відповідальності конкретного посла підпадають відносини з декількома африканськими державами.

В той самий час, на території України також розміщується всього 7 посольств африканських держав, це посольства Єгипту, Судану, Алжиру, Марокко, Лівії, Нігерії та ПАР, що не дає можливості говорити про наявність між нашою країною та державами Африки взаємовідносин, які побудовані на принципах цілковитої взаємності, яка є передбаченою Віденською конвенцією [15, С. 663-664].

На фоні всього перерахованого виділяється і проблема недостатньої кількості договірних відносин та угод з країнами Африки, що ускладнює залучення інвестицій та розвиток торговельних відносин.

Таким чином, на 2023 р. існує велика кількість перешкод для розвитку торговельно-економічних відносин України та держав Африки і якщо деякі з цих перешкод наша держава здатна вирішити самостійно, то корекцію тарифів та

розвиток транспортної інфраструктури повинні взяти на себе держави Африки. Адже, торговельно-економічні відносини держав можна вважати ефективними лише у тому випадку, якщо вони є вигідними для обох країн та для їх закріплення також прикладають зусилля обидві держави.

Висновки до 2 розділу

Аналізуючи динаміку торговельно-економічних відносин України та держав Африки в період 2017-2021 рр. можна відмітити активне зростання обсягів імпорту та експорту. Основна частина продукції, що експортується з України, йде у держави Північної Африки (69,1%). Це пояснюється тим, що у цьому регіоні, розміщуються ТОП-5 держав-партнерів України – Єгипет, Алжир, Лівія, Марокко та Туніс.

В загальній структурі торговельних відносин між Україною державами Африки спостерігається переважання експорту над імпортом. Виключенням є лише Південна Африка, торгівля з якою характеризується переважанням імпорту над експортом. Це пояснюється тим, що саме у країнах цього регіону Україна закупав паливну продукцію та какао-боби.

З українських товарів до Африки переважно поставляються зернові культури, зокрема, пшениця, кукурудза та ячмінь. Найбільшими споживачами цієї продукції також виступають країни Північної Африки.

Наразі існує цілий ряд проблем, які ускладнюють розвиток торговельно-економічних відносин України з державами Африки. До числа головних проблем віднесено відсутність розвинутої інфраструктури, політичну нестабільність та різноманітні тарифні бар'єри.

З іншого боку, війна в Україні може призвести до: політичної нестабільності, зменшення зовнішньоекономічного співробітництва, закриттям ринків, транспортним обмеженням. Наслідками цього може бути: зменшення замовлень; збільшення витрат на логістику; зменшення робочих місць.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ

3.1. Розвиток торговельно-економічних відносин з країнами Африки в контексті національних економічних інтересів України

Торговельно-економічні відносини України з державами Африки почали розвиватися відразу після отримання Україною незалежності, проте курс на укріплення та розширення цих відносин було взято лише у 2019р. Так, Президент В. Зеленський відмічав важливість для України укладання торговельних відносин з Африкою ще під час балотування у президенти та безпосередньо в ході своєї інавгураційної промови, а у листопаді 2020 р. вже почалася розробка Національної економічної стратегії України до 2030 року, де серед важливих задач було нарощування товарного експорту до Африки [34].

Необхідність покращення торговельно-економічних відносин України з державами Африки підтверджується і багатьма вченими-економістами. Зокрема, Г. Салах вважає, що укріплення відносин з Африкою надасть Україні можливість виправити наявні диспропорції у торговельній сфері: «Серед торгово-економічних партнерів України Африка не займає надто вагомого місця, проте освоєння африканських ринків є дуже важливим з огляду на те, що протягом 2006-2010 рр. зовнішньоторговельний баланс України був негативним» [18, с. 36].

Варто відмітити, що після окупації Росією територій на сході України, наша держава значно скоротила торговельні відносини з низкою країн СНД, що призвело до зменшення кількості ринків для експорту продукції та необхідності пошуку нових ринків. А враховуючи той факт, що українські експортери реалізують велику кількість необробленої сировини, то вихід на європейські ринки є обмеженим. Обидві ці проблеми (необхідність нових ринків та можливість реалізовувати великі

обсяги необробленої сировини) з легкістю вирішуються шляхом виходу на ринки Африки.

Завдяки співпраці з державами Африки в українських виробників з'являється можливість якісно диверсифікувати та технологічно вдосконалити свою продукцію, адже Африка у порівнянні з іншими ринками не має нетарифних обмежень. Крім того, укріплення співпраці з африканським регіоном, дозволить українському бізнесу долучитися до сфери державних закупівель у країнах Африки [32].

Розвиток торговельно-економічних відносин України з державами Африки, гарантує стабільний імпорт з нашої держави продуктів аграрно-промислового комплексу. Це пояснюється тим, що стрімке зростання населення в межах африканських держав та неможливість задовольнити їх потреби у продовольстві власними зусиллями, змушує представників державної влади країн Африки, імпортувати ці ресурси з інших країн, в тому числі і України. Для прикладу, в межах Африки знаходяться такі держави, як Нігерія, Нігер, Гвінея та Малі які можуть стати найпотужнішими ринками збуту для українського сухого молока [48].

Враховуючи ці моменти, у 2018 р., А. Яценюком було презентовано Програму діяльності Кабінету Міністрів України, в якій вказувалася задача підписати Угоду про зону вільної торгівлі з економічним співтовариством країн Західної Африки. Проте, дана угода не підписана і до травня 2023 р..

Також в країнах Африки наявний попит і на іншу українську продукцію. Так, наприклад, українські виробники енергетичного машинобудування та фармацевтики можуть розширити свій ринок збуту за рахунок Кенії, а виробники сільськогосподарських машин та устаткування для переробки аграрної продукції можуть поставляти свої вироби до Танзанії. Крім того, в Африці наявний попит і на товари легкої промисловості, папір, електричну апаратуру, меблі, кондитерські вироби, чорні метали та вироби з них, насоси та двигуни, алкогольні та безалкогольні напої. Загалом, все те, що Україна з легкістю може запропонувати для експорту [30].

Таким чином, торговельно-економічні відносини України з країнами Африки гарантують нашій державі цілу низку переваг, головна з яких полягає в покращенні

економічного стану та поповненні державного бюджету. Можливість цього пояснюється активним економічним розвитком Африки. Так, звертаючись до даних Всесвітнього економічного форуму, можна стверджувати, що у 2021 р., 6 країн із 10, які мають найшвидші темпи економічного зростання, розташовувалися у Африці. А в 2019 р., незважаючи на пандемію COVID-19, 400 африканських компаній отримали річний дохід на суму в 1 млрд. дол., а ще 700 компаній отримали прибуток у розмірі, що перевищував 500 млн. дол. [15, с. 658].

Крім того, розвиток торговельно-економічних відносин України з державами Африки гарантує їй постійний потік трудових ресурсів, адже згідно з прогнозами експертів, у 2025 р. кількість африканців може перевищити загальну кількість населення Китаю. Наразі, питання трудових ресурсів є для України доволі актуальним, адже велика кількість трудового населення держави виїхали за кордон і немає гарантій їх повернення після закінчення військових дій. Саме тому, при укріпленні торговельно-економічних відносин з африканськими країнами, Україна завжди зможе задовольнити наявний ринок праці трудовими ресурсами. Єдине, що для цього потрібно буде попередньо розробити заходи, направлені на запобігання виникнення расових дискримінацій.

Отже, оцінюючи можливі прибутки, все більша кількість українських компаній поступово виходить на африканський ринок. Так, пріоритет на африканський ринок у своїй діяльності взяла і компанія «КрАЗ», яка є виробником військових та цивільних вантажівок, а також комунальної техніки. Свою співпрацю з країнами Африки дана компанія розпочала ще у 2008 р., коли підписала контракт з єгипетською армією на поставку вантажівок (за період з 2008-2014 рр. компанія поставила до Єгипту 900 вантажівок).

У 2019 р. компанія підписала угоди з двома африканськими державами – Джибуті та Нігерія. До Джибуті «КрАЗ» доставляє комунальну техніку, яка направлена на боротьбу з наслідками повені. А у Нігерії, розміщує свої вантажівки на складах нігерійської компанії «Proforce Limited».

Ще одним прикладом є українська компанія «Татра-Юг», яка у 2017 р. виграла у тендері на постачання до єгипетського міста Александрія 15 трамвайних вагонів.

Українській компанії вдалося одержати перемогу над представниками таких країн, як Швейцарія, Китай та Угорщина. Головною умовою тендеру був візит 15 африканських інженерів на виробничі потужності кожного претендента. Відвідавши завод «Південмаш», де відбувається збірка українських трамвайних вагонів, інженери були здивовані масштабом та якістю продукції. Результат – замовлення 15 вагонів, що будуть відповідати умовам міста, де часто бувають буревії та повені, а температура повітря варіюється от 40 до 50°C [29].

Окрім отримання доходів, формування торговельно-економічних відносин України з державами Африки має ще один суттєвий плюс – можливість для нашої країни зблизитися з провідними країнами світу. Даний момент пояснюється тим, що починаючи з 2010 р. в африканському регіоні активно діють країни ЄС, США, Китай, Індія та Туреччина. З метою закріпити свій вплив в цьому регіоні, кожен з акторів формує набори унікальних інструментів, які дають їм конкурентні переваги.

Для прикладу, у 2021 році, Європейським парламентом було ухвалено нову стратегію під назвою «ЄС-Африка – партнерство для сталого та інклюзивного розвитку». Дана стратегія полягає в формуванні відносин між ЄС та Африкою у п'яти напрямках:

- «зелений перехід»;
- цифрова трансформація;
- сталий розвиток та робочі місця;
- партнерство заради миру та належного урядування;
- міграція і мобільність [38].

В ході реалізації цієї стратегії, Україна як один із провідних партнерів Африки зможе активно приймати в цьому участь, тим самим покращуючи економічні відносини не лише з країнами Африки, а й з країнами ЄС, що в умовах російсько-української війни та наявності бажання України вступити у Європейський Союз, є дуже позитивним фактором.

Розглядаючи торговельно-економічні відносини України з державами Африки в контексті російсько-української війни можна відмітити, що вони надають можливість більш ефективно протидіяти російській агресії. Так, після початку

військових дій на сході України у 2014 році, частина українських експортерів, переорієнтувавшись на ринки Африки, змогла без значних втрат покинути російські ринки. До того ж, після окупації Росією частини Луганської та Донецької областей, яка привела до тимчасової втрати доступу до антрацитових вугільних шахт, саме торговельні відносини з Африкою та закупівля вугілля в ПАР, дозволили компенсувати частку вугільного дефіциту для потреб «Центренерго» та «ДТЕК». Таким чином, укріплення відносин з країнами африканського регіону, надасть Україні можливість імпортувати потрібну кількість вугілля до моменту повного звільнення українських територій від окупантів.

Також варто відмітити, що розвиток торговельно-економічних відносин з країнами Африки частково гарантує Україні політичну підтримку зі сторони ООН, адже у Генеральній асамблеї ООН, країнам Африки належить 28% голосів. Так, починаючи з 2021 р. Міністерство закордонних справ України, приклало максимальні зусилля для залучення африканських дипломатів у процес трансформації української ініціативи «Кримська платформа» у міжнародний координаційний механізм. Головною метою цієї ініціативи було привертання уваги суспільства до необхідності повернення Криму до України, адже Росія використовувала військові бази півострова для проєкціювання своїх сил на регіони Сахелю, Магрибу та Центральної Африки. В свою чергу, у 2022-2023 рр. Україна вже прагне привернути увагу загалом до терористичних дій Росії, наголошуючи на тому, що саме через державу-агресора Україна не може транспортувати до Африки необхідну кількість пшениці, кукурудзи та ячменю, адже майже всі порти захоплені, а логістичні шляхи зруйновані [15, с. 659].

Ще однією можливістю, яка відкривається перед Україною у випадку розвитку торговельно-економічних відносин з державами Африки є можливість інвестування у енергетичні, сільськогосподарські, будівельні, розвідувальні та інші галузі даного регіону. Наприклад, такі держави як Алжир, Туніс, Єгипет, Судан, Південний Судан, Чад та Демократична Республіка Конго є багатими на природні ресурси до освоєння яких і можуть залучитися українські бізнесмени.

На 2023 р. на території Африки вже діє декілька масштабних будівельних проектів за участю українських інвесторів:

1. Будівництво металургійного комбінату в місті Аджаокута (Нігерія). Оцінена вартість будівництва становить 1 млрд. дол. США.

2. Будівництво гідроелектростанції «Сендже» на річці Веле в Екваторіальній Гвінеї. Планова потужність даної ГЕС 200 МВт.

На жаль, через пандемію COVID-19, а потім і російсько-українську війну, ці будівельні проекти є тимчасово замороженими.

Серед успішних інвестицій українських бізнесменів в Африку також варто виділити придбання українською компанією «Genesis» маркетплейсу «Jiji». Даний проект залучив у себе 50 млн. дол. інвестицій і на 2021 р. вже вмщував оголошення з сумарною вартістю більше ніж 10 млрд. дол.

Заслужує уваги і придбання в квітні 2021 р. власником української космічної компанії «Firefly Aerospace», М. Поляковим, південноафриканського виробника малих космічних супутників «Dragonfly». Цей проект надав українському бізнесмену можливість зайняти стійку позицію на ринку малих космічних супутників та отримати потенційне джерело доходу для «Firefly Aerospace» [39].

Основною країною для українських інвестицій на африканському континенті виступає Єгипет. Так, у 2020 р. вартість державних інвестицій України в Єгипті у вигляді капіталовкладень та виконаних філією НАК «Нафтогаз України» в Єгипті робіт на родовищі Алам Ель Шавіш у Західній пустелі цієї країни становило близько 500 млн. дол.

Україна має чимало можливостей для співпраці з Африкою, використовуючи її економічний потенціал та інвестиційні можливості. Спільні проекти та торговельно-економічна взаємодія з Африкою можуть сприяти зміцненню економічного розвитку України та розширенню її присутності на світових ринках. «Африка як континент з населенням близько 1,3 млрд, у країнах якого тривають динамічні процеси урбанізації, економічної інтеграції, розбудови транспортної інфраструктури, лібералізації торговельних режимів, – надзвичайно перспективний ринок для

української продукції та послуг», - стверджує Посол України в Єгипті, Микола Нагорний.

Африка - це континент, який привертає все більше уваги світової спільноти своїм швидким економічним розвитком, багатим природним потенціалом та перспективами для співпраці. Україна, зі своєю індустріальною базою та високими технологіями, може знайти в Африці нові ринки, партнерство та інвестиційні можливості.

- Торговельно-економічні переваги:

а) Розширення ринків збуту: Африка, з її швидким ростом населення та зростанням середнього класу, є привабливим регіоном для розширення експорту українських товарів та послуг. Це відкриває нові можливості для підприємств України у сферах сільського господарства, машинобудування, енергетики та інших галузей.

б) Надання доступу до природних ресурсів: Африка багата на різноманітні природні ресурси, такі як нафта, газ, дорогоцінні метали та інші. Українські компанії можуть зацікавитись співпрацею у галузі видобутку та переробки цих ресурсів.

в) Інвестиційний потенціал: Африка надає широкі можливості для інвестування капіталу. Українські компанії можуть розглядати інвестиційні проекти в будівництві інфраструктури, розвитку сільського господарства, туризму та інших перспективних секторах.

- Рекреаційна структура та інвестиційний потенціал:

а) Туристичні можливості: Африка приваблює мільйони туристів своїми унікальними природними ландшафтами, багатством дикої фауни та культурними достопримічальностями. Україна може долучитись до розбудови туристичної інфраструктури в Африці, залучаючи інвесторів та розробляючи спільні проекти з місцевими партнерами.

б) Розвиток курортів та готельного бізнесу: Африка володіє потужним потенціалом у сфері розвитку курортів та готельного бізнесу. Українські компанії можуть інвестувати в будівництво та управління готелями, розвивати курортні комплекси, що привернуть як внутрішніх, так і зарубіжних туристів.

в) Аграрні проекти: Африка має значний потенціал для розвитку сільського господарства. Українські аграрні компанії можуть інвестувати в аграрні проекти, які сприятимуть збільшенню виробництва продуктів харчування та забезпеченню продовольчої безпеки в регіоні.

Таким чином, розвиток торговельно-економічних відносин України з Африкою гарантує нашій державі збільшення кількості експорту, відкриття можливості інвестування у різні галузі Африканського регіону, доступ до паливних ресурсів, підтримку у боротьбі з російською агресією.

3.2 Напрямки використання потенціалу економічної дипломатії для підтримки та зміцнення торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки

На сьогоднішній день, існують різні механізми та інструменти, які можуть підтримати та зміцнити торговельно-економічні відносини між Україною та державами Африки. Проте найголовнішим механізмом можна вважати – формування політичного діалогу найвищого рівня. У якості інструменту реалізації цього можуть виступати міждержавні візити із чіткою програмою. Завдяки встановленню прямого контакту між лідерами країн, формується основа для майбутнього поглибленого діалогу, який буде ґрунтуватися на довірі та засвідчить серйозність намірів до співпраці.

Незважаючи на те, що Україна мала торговельно-економічні відносини з державами Африки протягом всього періоду своєї незалежності, на етапі з 2008 р. по 2022 р., центром економічної дипломатії Африка так і не стала – керівники нашої держави та країн Африки не здійснювали взаємних візитів, в результаті чого складалося враження про відсутність зацікавленості у подальшому розвитку відносин. Хоча в 2019 році Україна приймала делегацію з Республіки Маврикій. Під час візиту були проведені переговори та підписані угоди, спрямовані на розвиток торгівлі, інвестицій та туризму між двома країнами.

Що стосується відвідування країн Африки українськими президентами, то останнім президентом, який відвідав даний регіон став В. Ющенко у 2008 році. За одну поїздку він відвідав такі країни як Єгипет та Лівія. А ось на територію Субсахарської Африки не приїзжав жодний представник. Так, вже у травні 2019 відбувається візит кенійської делегації на чолі якої є спікер Національної Асамблеї Дж. Мутурі. Головною метою візиту стало планування відкриття на території Києва Посольства Республіки Кенія.

В свою чергу, у 2022 р. В. Зеленський проводить офіційні телефонні розмови з лідерами 18 країн Африки. При цьому, 9 з цих країн (Гана, Гвінея-Бісау, ДРК, Замбія, Кот-д'Івуар, Малаві, Мозамбік, Нігер, Ботсвана) вперше розглядаються як партнери для двосторонніх відносин.

Активно працює і міністр закордонних справ Д. Кулеба, який протягом 2022 р. провів 35 телефонних дзвінків та зустрічей зі своїми колегами із африканських країн. Крім того, у жовтні 2022 р. Д. Кулеба провів перше в історії української дипломатії, турне по африканським країнам, яке охопило Туніс, Сенегал, Гану, Кенію та Кот-д'Івуар.

У липні 2022 р. на посаду спеціального представника України з Близького Сходу та Африки назначають М. Субха, який вже встиг відвідати 5 африканських країн та заключити важливі домовленості, зокрема, у галузях економіки та освіти.

У відповідь на дії української влади не змусила себе довго чекати. Так, у жовтні 2022 р., незважаючи на наявність в Україні військового положення, до Києва з офіційним візитом прибув президент Гвінеї-Бісау та чинний голова Економічного співтовариства країн Західної Африки – У. Ембало. Це був перший візит голови країни Субсахарської Африки з 2004 р. [32].

Українським органам влади, включаючи президента, потрібно продовжувати працювати у тому ж напрямку для укріплення торговельно-економічних відносин з державами Африки, що був встановлений у 2022 році. Так, Міністерство закордонних справ повинно постійно стежити за розвитком політичних, економічних, правових, гуманітарних та наукових зв'язків з державами Африки,

адже саме від роботи даного органу залежить наповнення африканського напрямку конкретними діями.

Важливість роботи МЗС підтверджується тим фактом, що попередники Д. Кулеби не вважали африканський регіон таким, що потребує особливої уваги, тому делегували свої обов'язки службовцям Департаменту країн Близького Сходу та Африки. Ті, в свою чергу, акцентували увагу саме на державах Близького Сходу. Як результат, торговельно-економічні відносини з країнами Африки не приносили Україні тих доходів, яких можливо досягти при активному співробітництві.

Ще одним дипломатичним механізмом, який дозволить органам української влади та українським інвесторам підтримувати і зміцнювати відносини з країнами Африки незважаючи на ситуації в державі та світі (під час пандемії COVID-19 та російсько-української війни) – новітні формати комунікації, які передбачають залучення до сфери економічної дипломатії представників різних КІВЛ, зокрема бізнесу. Наразі, вони можуть бути представлені у наступних формах:

1. Онлайн-брифінги Ради експортерів та інвесторів при МЗС України для українського бізнесу. Ці брифінги повинні бути організовані разом з дипломатичними представництвами України в африканських державах. Метою таких зустрічей є інформування про економічну ситуацію в країні, особливості місцевих ринків, вимоги для отримання ліцензії на продаж товарів, наявні нетарифні бар'єри, рівень попиту на товари з України та механізми отримання пільг для покращення умов подальшого співробітництва.

2. Онлайн-брифінги між співробітниками українських посольств у різних країнах Африки. Дані зустрічі в онлайн-режимі дозволять українським економістам та дипломатам підвищувати свій рівень знань за рахунок консультування з більш досвідченими колегами.

3. Бізнес-форуми у форматі відеоконференцій при участі українських торгово-промислових палат, держав Африки та ділових кіл обох країн, які прагнуть розвивати двосторонню співпрацю [15, с. 662].

Завдяки використанню таких форматів комунікації, Україна отримує декілька головних переваг:

1. Забезпечується швидкий та ефективний обмін інформацією між підприємствами, урядами та іншими зацікавленими сторонами. Це допомагає зменшити час і витрати на комунікацію та сприяє оперативному реагуванню на ринкові потреби.

2. Формується можливість комунікації навіть на великій відстані. Даний момент сприяє забезпеченню зручності спілкування між партнерами із різних країн та дозволяє ефективніше розширювати географію торговельних зв'язків.

3. Розширюються масштаби комунікації. Завдяки новітнім форматам комунікації створюється можливість залучати до діалогу більшу кількість учасників.

4. Покращується взаєморозуміння між партнерами з різних культур та мовних груп. Це дає можливість позбутися тих бар'єрів, які можуть бути сформовані під час торговельно-економічних відносин через різницю менталітету.

Крім того, для розширення свого впливу в межах африканського регіону та укріплення торговельно-економічних відносин з його державами, Україні необхідно модернізувати мережу своїх дипломатичних представництв у Африці. На початок 2023 р. Україна налічує в межах Африки 10 посольств та 12 почесних консульств, у той час, як співпрацює з 50 країнами, що вказує на недостатній рівень взаємодії з африканськими державами-партнерами.

Проте, протягом 2023 р. вже заплановано відкриття в межах країн Африки ще 10 посольств України. В яких саме державах вони будуть відкриті, уряд та президент ще не надали інформації, та В. Зеленський наголосив на тому, що Україна в найближчий час повинна досягти представлення в 30 країнах Африканського регіону, а в подальшому і у всіх країнах-партнерах з Африки [35].

Досить ефективним інструментом для укріплення торговельно-економічних відносин між Україною та державами Африки став Указ Президента України «Про положення про закордонні дипломатичні установи України». Цей Указ був ухвалений у 2021 р. та ввів таку категорію, як «посольства за кордоном із резиденцією в Києві». Тобто, такі послы, знаходячись в межах Києва, здійснюють загальне керівництво та координують роботу посадових або інших осіб, членів

делегації України, які знаходяться у цій державі з метою виконання посадових чи службових обов'язків [2].

Коментуючи даний Указ Президента, Д. Кулеба, зазначав наступне: «Дипломатична служба багато в чому подібна до військової. Її майбутнє за компактними мобільними підрозділами, які здатні швидко та ефективно виконувати поставлені завдання. Тому ми розробили новий формат. Посольства 1+2 стануть саме такими компактними дипломатичними командами, зокрема в країнах і регіонах, в яких Україна досі не була представлена» [38].

Таким чином, завдяки збільшенню кількості представництв в межах африканських держав та активізації діяльності українських дипломатів, можна збільшити кількість торговельних угод між Україною та Африкою. Це, в свою чергу, створить правову основу для взаємних торговельних відносин між країнами, знизить торговельні бар'єри та стане ще більшим стимулом для економічного співробітництва.

Окрім президента та Міністерства закордонних справ для укріплення стосунків України та держав Африки необхідно прикладати зусилля і іншим міністерствам та відомствам України. Наприклад, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства повинно розширювати кількість міжурядових двосторонніх комісій із питань співпраці. В свою чергу, Міністерство економіки повинно регулярно організовувати торговельні місії (візити українських бізнесменів до країн Африки з метою ознайомлення з місцевими ринками і специфікою ведення бізнесу, а також для пошуку нових партнерів). Завдяки цим діям вдасться стимулювати експансію на нові ринки та збільшити обсяги експорту української продукції.

На сьогоднішній день, завдяки співпраці Міністерства закордонних справ, Офісу з просування експорту та Міністерства економіки, вже вдалося провести декілька торговельних місій. Особливо знаковими із них були місії до Кенії та Танзанії – у грудні 2016 р., Нігерії та Гани – у квітні 2018 р., та ПАР – у квітні 2021 р. У 2022 році робота у цьому напрямку була трохи призупинена через російсько-

українську війну, проте, у 2023 р. уряд України планує продовжувати проведення торговельних місій і навіть збільшити їх масштаби [15, с. 664].

Наступним інструментом, який активно використовується для підтримки торговельно-економічних відносин України та держав Африки є Експортно-кредитне агентство, що було створено українським урядом у 2018 р. Головна мета його роботи полягає в тому, щоб захистити українських експортерів від ризиків не отримання грошових платежів та витрат, що пов'язані з виконанням зовнішньоекономічних угод, через страхування, перестраховування та гарантування. У якості предмета підвищеної уваги в діяльності даного агентства виступає страхування українського експорту до африканських держав. Проте варто відміти, що робота даного агентства значно відрізняється від аналогічних компаній у тій же Польщі, адже експортні кредити та гарантії є набагато меншими.

Важливим інструментом впливу на африканські держави з метою залучення їх до співробітництва з Україною є міжнародні миротворчі місії. Участь України у миротворчих місіях в Африці дозволить підвищити авторитет нашої держави на міжнародній арені та підтвердити серйозність намірів України до подальшого розвитку торговельних та економічних відносин з даним регіоном.

Висновки до 3 розділу

Завдяки активному економічному розвитку африканських держав протягом останніх десятиліть, формування між ними та Україною торговельно-економічних відносин, гарантує нашій державі цілий ряд переваг та можливостей. Головні можливості для України в ході співпраці з державами Африки полягають в якісній диверсифікації та технологічному вдосконаленні своєї продукції при виході на нові ринки та у збільшенні кількості експорту, адже держави Африки характеризуються високим рівнем попиту на українську продукцію.

Співпраця з країнами Африки полегшує для України процес протидії російській агресії, оскільки на країни Африки приходить 28% всіх голосів Генеральної асамблеї ООН, підтримка зі сторони яких дозволить повернути більше

уваги до терористичних дій РФ в межах нашої держави. Крім того, в межах африканських держав розміщується велика кількість нафти, нафтопродуктів та природного газу, закупівля яких назавжди дозволить Україні запобігти ймовірності виникнення залежності від російських паливних ресурсів.

Ще однією можливістю, що відкривається перед Україною у випадку розвитку торговельно-економічних відносин з країнами Африки – це можливість інвестування майже у всі галузі, що сприяє зростанню доходів українських бізнесменів та покращенню економічного становища нашої держави. Інвестування в держави Африки, дозволить українським бізнесменам розширити інвестиційні можливості та зменшити ризик концентрації в одному ринку чи одній галузі

ВИСНОВКИ

В ході кваліфікаційної роботи було виконано всі поставлені завдання та досягнуто мети дослідження.

Визначено, що торговельно-економічні відносини являють собою систему економічних зв'язків між країнами стосовно виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів або послуг, які вийшли за межі відповідних національних господарств у зв'язку з безмежністю людських потреб та обмеженістю ресурсів. Торговельно-економічні відносини можуть бути двосторонніми, багатосторонніми та колективними і різнитися в залежності від сфери міжнародної економічної діяльності, рівня розвитку держави та ступеню поглиблення взаємозв'язків. Проте, на сучасному етапі розвитку суспільства виділено дві пріоритетні форми торговельно-економічних відносин – міжнародна торгівля та міжнародний рух капіталу.

Саме завдяки міжнародній торгівлі та міжнародному руху капіталу, забезпечується доступ до зовнішніх ринків, підвищується рівень конкурентоспроможності, посилюється інвестиційний потенціал держави, збільшуються обсяги виробництва та покращуються загальні умови життя громадян.

Україна з моменту отримання незалежності постійно розвиває свої торговельно-економічні відносини з різними країнами світу, в тому числі і тими, що розташовуються в межах африканського регіону. Проте, незважаючи на багатолітню співпрацю, реальний курс на укріплення торговельно-економічних відносин з державами Африки був взятий лише в останні роки, коли африканські держави почали активний економічний розвиток. Так, в період з 2017 р. по 2021 р., відбулося зростання загальних обсягів зовнішньої торгівлі України з державами Африки на 43,49% та зростання ролі Африки у загальному обсязі зовнішньої торгівлі України з іншими державами з 4,7% до 4,9%.

Таке зростання показників зовнішньої торгівлі України та держав Африки ґрунтується на ряді особливостей ведення між ними торговельно-економічних

відносин. Ці особливості можуть різнитися в залежності від африканської держави з якою Україна заключає торговельні відносини, проте є деякі загальні особливості: продовольча спрямованість торгівлі, розвиток інфраструктури, політичні відносини та конкуренція з іншими країнами. Головна особливість полягає саме в продовольчій спрямованості товарів, адже африканський регіон є імпортозалежним стосовно таких груп товарів як зернові культури, олійні культури та продукти їх переробки.

Під час написання дипломної роботи було досліджено динаміку торгівлі між Україною та державами Африки за період з 2017 р. по 2021 р. В результаті, було виокремлено наявність стійкої тенденції до зростання торговельних відносин. При цьому, темпи зростання експорту продукції є набагато швидшими, ніж зростання імпорту з держав Африки, що робить цей регіон максимально привабливим для України. В ході розгляду окремих регіонів Африки було відзначено, що у 4 із 5 регіонів спостерігається переважання експорту української продукції над імпортом африканської продукції. Виключенням стала лише Південна Африка, в якій на 2021 р. Україна співпрацювала з 5-ма державами – Ботсваною, Намібією, Замбією, Зімбабве та ПАР. Саме Південно-Африканська Республіка є найбільш розвиненою державою в рамках даного регіону Африки та може забезпечити себе практично всіма необхідними ресурсами.

Оцінюючи напрямки експорту та імпорту між Україною та державами Африки було виокремлено, що африканські країни є основними споживачами зернових культур України. Так, саме на африканські держави приходить близько 70% всього експорту українських пшениці, кукурудзи та ячменю. Крім того, технічно розвинені держави Африки активно закупають в Україні чорні метали. В свою чергу, держави Африки є постачальниками для України мінерального палива, нафти, нафтопродуктів, горіхів, а також чаю та кави.

Незважаючи на стрімкий розвиток торговельно-економічних відносин між Україною та державами Африки в останні роки, все одно існує низка проблем, які уповільнюють подальше укріплення даних відносин. До числа таких проблем входить відсутність розвинутої інфраструктури, погані економічні ситуації в окремих державах Африки (наразі і в Україні), недостатність знань, ментальні

перепони, політична нестабільність, високі тарифи та бюрократичні перешкоди, відсутність безпечних та ефективних механізмів захисту інвестицій, недостатня підготовка кадрів та відсутність договірних відносин та угод.

Цифрове забезпечення також є важливим аспектом у розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами Африки. Завдяки постійному росту цифрових технологій і доступу до Інтернету, ці дві регіони мають унікальну можливість співпрацювати в сфері електронної торгівлі, електронних фінансів та інших цифрових ініціатив.

Одним із основних напрямків співробітництва може бути електронна торгівля. Україна має розвинену інформаційну інфраструктуру та компетентний ІТ-сектор, які можуть бути використані для створення електронних платформ та майданчиків для торгівлі між Україною та країнами Африки. Це дозволить підприємствам з обох сторін знаходити нових партнерів, розширювати експорт та імпорт товарів та послуг, а також сприятиме розвитку міжнародного бізнесу.

Крім того, цифрове забезпечення може вплинути на розвиток електронних фінансових послуг у відносинах між Україною та країнами Африки. Електронні платежі, міжнародні грошові перекази та інші цифрові фінансові послуги можуть сприяти зростанню торгівлі та інвестицій між цими регіонами. Наприклад, електронні платіжні системи можуть допомогти зменшити затрати та швидкість грошових переказів, що зробить їх більш доступними та ефективними.

Також важливу роль у торговельно-економічних відносинах України з країнами Африки може відіграти платформа «NAZOVNI». Міжнародна платформа “NAZOVNI” призначена для надання дипломатичного сприяння українським експортерам на зовнішніх ринках.

Обов'язковими умовами для роботи з платформою є:

- реєстрація підприємства на території України;
- підприємство є виробником та/або експортером продукції/послуг;
- наявність презентації та комерційної пропозиції англійською (іноземною) мовою (система надає можливість завантаження згаданих документів);

На сьогодні, найголовнішим механізмом підтримки та зміцнення торговельно-економічних відносин України та держав Африки, визнано формування політичного діалогу найвищого рівня. Тобто, глави держав повинні проводити офіційні візити до потенційних країн партнерів. Крім того, необхідно розробляти стратегії, направлені на залучення кваліфікованих економістів та дипломатів до роботи в межах Африки, що через застарілість поглядів на даний регіон, викликає низку проблем.

Якщо ж ефективно використовувати різноманітні інструменти, направлені на покращення торговельно-економічних відносин з Африкою, то в короткі строки можна досягти покращення економічного стану України та поповнити державний бюджет. Крім того, країни Африки можуть стати відмінною підтримкою України в ході боротьби з російською агресією, адже на них приходиться 28% голосів у Генеральній Асамблеї ООН.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.1991 р. №959-ХІІ
2. Про положення про закордонні дипломатичні установи України: Указ президента від 15.03.2021р. №99/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99/2021#Text> (дата звернення 10.05.2023).
3. Торговельна Угода між Урядом України і Урядом Королівства Марокко від 11.07.2002. №504_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504_002#Text (дата звернення 30.04.2023).
4. Будзяк В., Будзяк О. Зерновий експорт України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. №4, С. 90–102.
5. Висоцька М.П. Дослідження основних тенденцій боргової політики України / М.П.Висоцька // Проблеми системного підходу в економіці». Зб. наук. праць № 4/72. К.:НАУ, 2019. – С.28-37.
6. Завидівська О. І. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Міжнародні економічні відносини». Львів: Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, 2020. 83 с.
7. Задоя А. О. Портфельні інвестиції в Україні: шанси чи загрози? Академічний огляд. 2019. №2, С. 81–90.
8. Залізнюк В. П. Вплив української економіки на розвиток торговельних відносин і співробітництва між країнами Африки. Економічний вісник. 2022. №2, С. 62–68.
9. Коваленко Р. С. Торговельно-економічні відносини України та Турецької Республіки: євроінтеграційний контекст: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.02. Харків, 2019. 247 с.

10. Коляда О. В., Городнича К. В. Сучасний стан співпраці України з країнами Африки у сфері зовнішньої торгівлі товарами та прогноз на майбутні роки. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2021. №55, С. 15–20.
11. Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. Ефективна економіка. 2021. №1, С. 1–8.
12. Мислицька А. Співпраця країн Африки з Україною у сфері продовольства: загальний огляд. Київ: Центр досліджень продовольства та землекористування при Київській школі економіки, 2023. 5 с.
13. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник / Ю. Г. Козак та інші. Одеса: ТОВ.ПЛУТОН, 2016. 351 с.
14. Мішин О. Африка як пріоритетний напрям зовнішньої політики України. Україна дипломатична. 2021. №21, С. 651–668.
15. Набок І.І. Проблема бідності в сучасній світовій економіці // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19 квітня 2019 р., НАУ, 2019. – С. 57-61.
16. Набок І.І. Світовий ринок продовольства: стан розвитку та чинники продовольчої безпеки/ І.І. Набок, М.С. Рогач // Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал, 2019. – Вип. 5. – С.3-9.
17. Пічкурова З.В. Ризики та загрози війни в Україні для світової економіки // Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27-29 червня 2022 року, м. Луцьк). – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. – 311-314.
18. Побоченко Л.М. Структура та динаміка світового ринку продовольства / Л.М. Побоченко, В.В.Троян // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – №21.– С.103-112.
19. Прокоп'єва А.А. Особливості правового регулювання міжнародної торгівлі в рамках ГАТТ/СОТ/ А.А. Прокоп'єва // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2019.– №2. – С. 92-98.

20. Федун І. Л., Олейніков Ю. О., Степичева О. В. Торговельне співробітництво України з країнами Північної Африки. Економіка та суспільство. 2022. №46, С. 1–8.
21. Черемісіна С. Г. Стан та перспективи розвитку експорту зернових культур з України до країн Африки. Економіка АПК. 2021. №3, С. 33–43.
22. Шиманська К. В., Хімач К. Ю. Стан та перспективи зовнішньої торгівлі України з країнами Північної Африки // Розвиток міжнародної торгівлі в умовах глобальних економічних дисбалансів, 11 квітня 2019 р.: матеріали виступів. Житомир, 2019. С. 262–267.
23. «Африка – регіон, де Україна заробляє реальні гроші» – Посол України в Єгипті. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/31/693082/> (дата звернення 01.05.2023).
24. Григоренко М. Загадковий вершник Путіна Еритрея. URL: <https://www.unian.ua/world/eritreya-shcho-vidomo-pro-zagadkovogo-soyuznika-rosiji-v-oon-novini-svitu-11759338.html> (дата звернення 01.05.2023).
25. Державна міграційна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://dmsu.gov.ua/> (дата звернення 08.05.2023).
26. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.04.2023).
27. Дохід України від іноземних студентів за період їх навчання становить понад 3 млрд доларів США – УЦМО. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dohid-ukrayini-vid-inozemnih-studentiv-za-period-yih-navchannya-stanovit-ponad-3-milyardi-dolariv-ssha-ukrayinskij-derzhavnij-centr-mizhnarodnoyi-osviti> (дата звернення 10.05.2023).
28. Експорт до Африки: можливості і перешкоди. URL: <https://propozitsiya.com/ua/eksport-do-afriki-mozhливosti-i-pereshkodi> (дата звернення 08.05.2023).
29. Ерман Г. Недооцінена. Як Африка може врятувати майбутнє України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52988666> (дата звернення 10.05.2023).

30. Ерман Г. Сонце сходить над Африкою: як цей континент може врятувати економіку України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44941330> (дата звернення 10.05.2023).
31. Здобутки України на Африканському напрямі у 2022 році. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zdobutki-ukrayini-na-afrikanskomu-napryami-u-2022-roci> (дата звернення 05.05.2023).
32. Зеленський у 2022 році провів 18 розмов із африканськими лідерами, 9 із яких – уперше в історії двосторонніх відносин – МЗС. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/882108.html> (дата звернення 10.05.2023).
33. Міжнародна платформа “NAZOVNI” [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://chile.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelnno-ekonomichna-spivprasya/mizhnarodna-platforma-nazovni>.
34. Перспективи розвитку співпраці між Україною та країнами Африки обговорено на засіданні парламентського «круглого столу». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/136793.html> (дата звернення 09.05.2023).
35. Президент: На основі аудиту держави та векторів розвитку економіки буде створена Національна економічна стратегія до 2030 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-na-osnovi-auditu-derzhavi-ta-vektoriv-rozvitku-eko-65005> (дата звернення 09.05.2023).
36. Сітнікова І. Україна відкриває нові посольства в Африці. Вже визначені 10 держав континенту. URL: <https://hromadske.ua/posts/ukrayina-vidkrivaye-novi-posolstva-v-africi-vzhe-viznacheni-10-derzhav-kontinentu> (дата звернення 10.05.2023).
37. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Арабською Республікою Єгипет. URL: <https://egypt.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/397-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-jegiptom/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo> (дата звернення 30.04.2023).
38. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Лівією. URL: <https://libya.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo/454-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-livijeju> (дата звернення 30.04.2023).

39. Україна буде створювати закордонні посольства з резиденцією в Києві. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/03/15/7120904/> (дата звернення 10.05.2023).

40. European Parliament resolution of 25 March 2021 on a New EU-Africa Strategy – a partnership for sustainable and inclusive development. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0108_EN.pdf (дата звернення 09.05.2023).

41. How the Russia-Ukraine conflict impacts Africa [Електронний ресурс] // Africa Renewal. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/may-2022/how-russia-ukraine-conflict%2%A0impacts-africa>.

42. How the Russian invasion of Ukraine has further aggravated the global food crisis [Електронний ресурс] // European Council. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/how-the-russian-invasion-of-ukraine-has-further-aggravated-the-global-food-crisis/>.

43. Johnson E. Space entrepreneur Max Polyakov acquires South Africa's Dragonfly satellite maker. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/exclusive-space-entrepreneur-max-polyakov-acquires-south-africas-dragonfly-2021-04-26/> (дата звернення 10.05.2023).

44. Kimberly A. Multilateral Trade Agreements: Pros, Cons and Examples. URL: <https://www.thebalancemoney.com/multilateral-trade-agreements-pros-cons-and-examples-3305949> (дата звернення 28.04.2023).

45. Kimberly A. What Are Bilateral Trade Agreements? Pros, Cons and List. URL: <https://www.thebalancemoney.com/what-are-bilateral-trade-agreements-pros-cons-and-list-3305911> (дата звернення 28.04.2023).

46. Russia-Africa: What Has Been Agreed at Sochi Summit? [Електронний ресурс] // Italian Institute for international politic studies. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ispionline.it/en/publication/russia-africa-what-has-been-agreed-sochi-summit-24401>.

47. Responsible business conduct implications of Russia's invasion of Ukraine [Електронний ресурс] // OECD. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/responsible-business-conduct-implications-of-russia-s-invasion-of-ukraine/>.

48. Myslytska A. The African countries and Ukraine partnership and agriculture / A. Myslytska. // Kyiv School of Economics. – 2023.

49. UN General Assembly calls for immediate end to war in Ukraine [Електронний ресурс] // United Nations. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.un.org/en/story/2023/02/1133847>.

50. World Trade Organization International Trade Statistics. URL: http://www.wto.org/english/res_e/statistics/its2020_e/its2020_e.pdf (дата звернення 30.04.2023).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Обсяги експорту та імпорту між окремими країнами Пн. Африки

та Україною за 2017-2021 рр.

(тис. дол. США)

Країна	Рік									
	2017		2018		2019		2020		2021	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Алжир	535 425,7	5 572,7	390 647,7	20 393,5	584 263,8	13 426,0	357 281,8	7 184,7	452 656,8	109 114,1
Єгипет	1 831 312,9	77 030,2	1 556 938,4	96 783,0	2 254 076,7	113 149,5	1 617 763,6	80 913,5	1 944 564,0	149 116,3
Лівія	207 049,5	146,4	325 667,2	106,4	316 891,2	3 115,7	327 835,3	41 972,9	468 003,8	181 475,4
Мавританія	67 119,1	3 551,8	62 822,7	5 250,3	44 447,1	4 781,7	42 169,8	6 656,6	59 679,0	3 110,2
Марокко	221 305,5	39 082,6	363 207,9	42 822,9	294 070,2	100 549,7	372 969,2	91 940,2	482 764,1	124 519,2
Південний Судан	1 732,4	1 634,2	2 954,8	26,0	2 647,8	12,9	1 530,9	6,0	5 304,7	0
Судан	72 080,6	189,6	45 390,0	217,7	55 093,9	1 157,6	65 870,4	2 205,6	73 040,5	9 243,5
Туніс	289 570,1	12 668,3	392 009,1	23 603,1	362 586,5	18 987,8	414 820,9	12 921,5	407 354,5	41 465,6

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Обсяги експорту та імпорту між окремими країнами Південної Африки та
Україною за 2017-2021 рр.

(тис. дол. США)

Рік	Ботсвана		Намібія		ПАР		Замбія		Зімбабве	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
2017	142,6	1 158,1	195,2	105,3	78 455,8	171 254,6	1 497,2	579,4	16,5	8 828,7
2018	456,6	1 323,5	0	0	34 114,3	135 863,2	186,5	1 012,3	359,8	12 538,6
2019	1 268,5	1 942,0	737,7	198,2	44 376,9	78 675,6	3 157,5	2 090,9	50,4	3 694,8
2020	380,6	916,1	316,3	42,0	30 109,0	86 255,3	96,7	533,5	969,5	2 014,1
2021	415,6	137,0	332,0	413,3	22 332,6	94 952,7	511,5	339,9	32,5	2 545,0

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Обсяги експорту та імпорту між окремими країнами Східної Африки та
Україною за 2017-2021 рр.

(тис. дол. США)

Країна	Рік									
	2017		2018		2019		2020		2021	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Бурунді	0	489,1	267,9	692,1	53,6	608,8	121,4	390,6	1 623,3	251,0
Джибуті	8 852,7	0	34 939,1	0	38 498,6	62,7	22 033,9	125,9	83 909,0	3 080,3
Еритрея	214,7	0	928,2	0,4	1 496,3	0	1 565,5	10,6	1 561,5	10,6
Ефіопія	109 784,1	2 873,2	93 419,6	3 308,9	170 326,4	4 234,6	140 068,0	4 433,6	278 453,4	7 259,7
Кенія	79 494,9	7 953,7	59 856,2	8 572,2	69 251,6	9 386,5	77 952,6	12 942,0	196 736,0	18 044,1
Маврикій	911,3	353,1	755,2	679,7	1996,3	726,6	4 898,7	786,8	3 352,5	740,6
Мадагаскар	699,3	1 401,6	1 090,6	1 188,1	2 370,8	1 087,3	1 045,8	1 327,4	12 097,1	2 256,9
Малаві	84,9	26 275,8	501,3	42 645,8	1 116,2	37 908,3	71,9	68 710,6	227,3	58 238,8
Мозамбік	2 303,1	12 910,4	10 478,8	5 693,3	12 594,4	7 932,4	27 152,4	9 301,9	22 875,1	12 001,2
Руанда	1 932,7	43,4	795,9	135,4	2 662,0	314,8	1 932,0	509,9	1 011,7	833,9
Сейшельські острови	3 748,9	526,4	1 051,4	516,6	1 673,2	494,8	5 539,8	389,6	888,6	294,3
Сомалі	28 957,2	201,5	10 712,5	1 280,9	12 786,7	869,4	18 555,2	741,2	25 165,8	3 511,7
Уганда	3 672,9	4 059,1	12 230,3	7 226,4	21 495,0	7 403,8	2 240,2	3 318,4	15 406,1	7 474,7

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Обсяги експорту та імпорту між країнами Західної Африки

та Україною за 2017-2021 рр.

(тис. дол. США)

Країна	Рік									
	2017		2018		2019		2020		2021	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Бенін	6 145,3	1,3	11 553,5	19,9	32 990,4	3,9	11 535,4	4,7	50 888,2	15,0
Буркіна-Фасо	14 351,6	2,6	11 576,1	2,7	17 564,4	28,9	12 226,3	151,2	29 888,3	182,8
Гамбія	14 182,9	0,5	23 967,8	0,4	27 610,8	0,4	20 489,4	0	34 916,9	0
Гана	61 391,3	132 192,5	72 609,4	156 178,5	79 465,8	197 768,1	81 548,1	133 557,2	171 626,1	128 431,9
Гвінея	8 214,3	97 788,9	19 293,6	118 490,8	12 678,8	118 507,6	15 549,6	144 182,7	17 771,7	140 406,6
Кабо-Верде	147,0	1,5	0	0	0	0	1 201,4	57,4	1 734,2	204,4
Кот-д'Івуар	67 452,5	47 858,3	58 901,4	47 863,8	47 745,9	72 286,9	42 423,6	71 466,8	99 323,2	82 781,7
Ліберія	21 784,6	1 513,0	77 750,0	117,9	7 802,6	56,8	9 478,6	33,0	9 478,5	0
Малі	12 036,0	163,9	23 439,0	149,9	16 314,4	311,4	15 764,9	1 251,3	34 629,3	7 009,3
Нігер	646,7	11,4	0	0	1 505,2	5,6	457,3	14,3	1 731,7	9,1
Нігерія	94 709,3	930,9	105 219,9	1 231,0	160 442,5	3 040,7	69 316,9	3 481,5	188 435,7	8 258,1
Сенегал	90 800,7	1 229,6	169 039,7	4 734,2	117 121,1	1 772,2	82 532,7	3 119,2	127 945,4	2 385,1
Сьєрра-Леоне	4 188,5	12 488,8	4 315,5	501,4	5 438,7	82,4	5 289,4	187,1	6 367,3	230,1
Того	21 596,8	0	15 928,7	2,2	25 250,1	62,5	13 992,8	105,7	35 297,7	3,9

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.1

Обсяги експорту та імпорту між окремими країнами Центральної Африки та
Україною за 2017-2021 рр.

(тис. дол. США)

Країна	Рік									
	2017		2018		2019		2020		2021	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Ангола	29 889,0	72,4	23 954,4	20,1	20 013,8	251,1	4 057,2	35,4	22 081,4	0
Габон	4 269,4	27 412,7	14 202,8	6,1	9 859,3	5,2	10 861,9	5,7	19 551,7	31,0
Демократична Республіка Конго	5 456,9	901,9	19 611,1	1 896,0	17 440,8	3 078,5	9 093,6	9 123,2	14 485,0	6 401,8
Екваторіальна Гвінея	910,7	20,2	6 312,2	11,0	4 039,2	0	3 816,1	0	2 532,6	0,4
Камерун	29 492,8	1 395,7	40 857,0	1 116,9	32 717,6	789,2	51 873,6	1 084,4	116 413,1	853,4
Конго	2 660,4	43,0	3 343,4	201,6	8 370,0	58,5	6 726,1	81,1	11 162,7	244,9
ЦАР	634,3	0	710,0	1,5	0	0	784,4	0,4	1 427,2	486,9
Чад	286,3	0,1	1 690,2	0	0	0	1 883,4	0,1	2 932,4	1,7

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.